

A 2000. évi amerikai népszámlálás jellegzetességei és kihatása az amerikai magyarok számbavételére

1. Bevezető

Az Egyesült Államokban tízévenként megtartott népszámlálás az amerikai etnikai csoportok vizsgálatának egyik legjelentősebb forrása. A népszámlálás lényegében az egyetlen olyan hivatali dokumentum, amely az ország népességének lehető legteljesebb számbavételére és osztályozására törekedik.¹ Ennek tulajdonítható, hogy a többi etnikai csoport mellett viszonylag gazdag információkat tartalmaz az Egyesült Államokban élő magyar népességre vonatkozóan is. Ezeknek az információknak a hasznossága vitathatatlan a demográfiai, társadalmi–gazdasági és kulturális jellemzők megrajzolásában. Feldolgozásuk és realisztikus értelmezésük azonban megköveteli, hogy pontos ismeretekkel rendelkezünk az adatgyűjtés legfontosabb jellemzőiről, illetve az etnicitás mérésével kapcsolatos elméleti, módszertani és technikai előfeltevésekről.

A népszámlálási adatok különböző mélységű feldolgozásai – legyen szó az amerikai magyarok lélekszámának megállapítására irányuló elemzésről,²

---

¹ A tanulmány megírásának időpontjában a szövetségi statisztikai rendszer jelentős átalakulásának lehetünk tanúi. A Census Bureau a 2000. évi népszámlálást követően egy széleskörű reprezentatív mintán alapuló, évente megismételt statisztikai adatgyűjtést (*American Community Survey*) vezetett be, amely voltaképpen időben folyamatos és friss megfigyelést tesz lehetővé szemben a népszámlálás fényképfelvételhez hasonlítható és időben egymástól távol eső megfigyeléseivel. Miközben a népszámlálás továbbra is fennmarad, lényeges változást jelent, hogy a népszámlálásban szereplő témák jelentős részét az ACS keretében vizsgálják. (Kötetünk egyik demográfiai mellélete a 2004-es ACS adatokra épül – szerk. megj.)

² Nagy Károly: Hány Magyar él az Egyesült Államokban a XX. század végén. In: Nagy Károly – Papp László (szerk.) *A magyar nyelv és kultúra megtartása az Amerikai Egyesült Államokban 1997.*: A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia. Budapest, 1998. 26–33. Nagy Károly:

a demográfiai jellemzők vázlatos ismertetéséről³ vagy részletes, mai napig példaszzerű szociológiai elemzésről⁴ – egyaránt szembesülnek a források sajátosságából adódó elemzési nehézségekkel. A szerzők számára évtizedenként visszatérő kérdésként jelentkezik, hogy a népszámlálási adatok milyen módon teszik lehetővé az Egyesült Államokban élő magyar népesség leírását. Különösen nagy kihívást jelent számukra e tekintetben az idegen származásúak azonosítására szolgáló származás vagy etnikai eredet (angolul „ancestry”) adatok értelmezése. A megkérdezett személyek származására vagy etnikai eredetére utaló válaszokkal kapcsolatosan a tágabb közvélemény ugyanis hajlamos elfogadni azt a feltételezést miszerint a válaszokban megjelölt etnikai kategóriák – köztük a magyar származásúak is – valós társadalmi csoportokat reprezentálnak. Ezen az alapon voltaképpen azt feltételezik, hogy a származásra utaló információk a megkérdezett személy szubjektív viszonyulásaira mutatnak rá, vagyis a magyar felmenőkkel rendelkező személyre – önmaga és mások számára is – társadalmi értelemben jelentéssel bíró magyarként tekinthetünk. Ezt a feltételezést a fent említett kutatók közül leginkább Fejős Zoltán kérdőjelezte meg, több tanulmányában rámutatva arra, hogy az *ancestry* információk felhasználása nagy körültekintést és óvatosságot igényel, különösen abban az esetben, ha azokból az amerikai magyarok lélekszámára próbálunk következtetni.⁵ Fejős nagyon fontos megállapítása, hogy „a «kemény» statisztikai adatok alapján a magyarokról csakis a források természetének, jellegének megfelelő képet lehet alkotni”. Véleménye szerint, „a vizsgálatokban alkalmazott statisztikai kategóriák, a kérdőíveken feltett kérdések, a kérdések megszövegezése, valamint az egyes népszámlálások alkalmával nem vizsgált jelenségek olyan adottságok, amelyek szükségszerűen behatárolják az ország etnikai szerkezetéről megrajzolható képet”.⁶

Ezek alapján – a 2000. évi népszámlálás adatainak realisztikus értelmezése érdekében – szükségesnek látszik áttekinteni azokat az elméleti, módszertani és technikai sajátosságokat, amelyek a népszámlálás során szerepet

---

Magyar népesedési tendenciák az Egyesült Államokban. *VALÓSÁG* 2005/12. 122–123.

³ Huseby-Darvas, Éva V.: *Hungarians in Michigan*. East Lansing: Michigan State University Press. 2003.

⁴ Fejős Zoltán: Magyarok az Egyesült Államokban az 1980-as Években (demográfia, társadalmi Adatok, fogalmi problémák). In: *Magyarságkutatás 1988*. A Magyar-ságkutató Intézet Évkönyve. Budapest. 1988. 177–216.

⁵ Fejős (1988), illetve Fejős Zoltán: Az etnicitás változatai: identitások a magyar diaszpórában. In: A. Gergely András (szerk.) *A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése)*. Új Mandátum, Budapest, 2002. 145–159.

⁶ Fejős (1988) 177.

játszottak a különböző etnikumok – közöttük az amerikai magyarok – azonosításában. Az alábbiakban ennek megfelelően a következő, egymással összefüggő problematikák vizsgálatára vállalkozom: 1) melyek voltak a 2000. évi népszámlálás lebonyolításának legfőbb jellemzői; 2) a népszámlálás miként és milyen pontosan mérte az etnicitást; és 3) az adatok alapján milyen képet rajzolhatunk az Egyesült Államokban élő magyar népeességről.

A fenti célkitűzések megvalósítása érdekében a következő stratégiát követem: a tanulmány első részében ismertetem az amerikai népszámlálások motivációs tényezőit és a 2000. évi népszámlálás lebonyolításának legfőbb jellemzőit. Ezt követően áttekintést nyújtok az etnikai és faji statisztikák történetéről és felrajzolom az utóbbi évtizedekben e téren lezajlott legfontosabb átalakulásokat. Bemutatom a népszámlálás etnikai és faji hovatartozással kapcsolatos közvetett és közvetlen kérdéseit, majd külön fejezetben foglalkozom az Egyesült Államokban élő magyar népeességre vonatkozó adatok ismertetésével. Részletesen tárgyalom az etnikai adatok statisztikai megbízhatóságának kérdését. Végül, a tanulmány befejező részében megvizsgálom azokat a társadalmi folyamatokat, amelyek az etnikai adatok sajátosságait magyarázhatják.

Tanulmányomban amellet érvelek, hogy a legutóbbi népszámlálás amerikai magyarokra vonatkozó adatainak a feldolgozása és realisztikus értelmezése csakis az adatok sajátosságaiból adódó elemzési korlátok figyelembe vételével valósulhat meg. Céloom, hogy a tanulmány egyfajta háttéranyagként szolgáljon az amerikai magyar népeesség demográfiai, társadalmi – gazdasági és kulturális jellemzőinek vizsgálatára irányuló kutatáshoz.

2. Az amerikai népszámlálás végrehajtásának motivációs tényezői

Az Egyesült Államok népeességére vonatkozó demográfiai adatok legfontosabb forrása az 1790 óta minden tizedik évben végrehajtott népszámlálás, amely az ország rezidens lakosságának teljes számbavételére törekedik. A szervezésében és lebonyolításában tapasztalható időbeni folyamatosságnak és a népszámlálási kérdőívek tartalmi részletességének köszönhetően az amerikai népszámlálást olyan népszámlálási rendszernek tekinthetjük, amely tízévenként lehetőséget teremt – a legkisebb földrajzi léptékben és sajátos csoportok szintjén is – a népeesség demográfiai és lakáskörülményi jellemzőinek azonosítására.⁷

⁷ A 2000. évi népszámlálás adatainak feldolgozására lásd: Farley, Reynolds – John Haaga (eds.) *The American People: Census 2000*. Russell Sage Foundation, New

A demográfiai realitások megismerése iránti alapvető igény mellett a népszámlálás évtizedenkénti végrehajtását sajátos politikai motiváció is indokolja. Az amerikai alkotmányt (1787) megfogalmazók szándéka szerint ugyanis a tízévenként végrehajtott népszámlálások az államok közötti politikai képviselet és pénzügyi kötelezettség arányos elosztásának alapjául szolgálnak. Az alkotmány I. cikkelyének 2. bekezdése előírja, hogy „a képviselőket és a közvetlen adókat az Unió részét alkotó államok között számarányuknak megfelelően kell elosztani (...). A számarány tényleges megállapítását az Egyesült Államok Kongresszusának első összeülését követő három éven belül, majd minden következő tíz évben kell a törvényben meghatározott módon elvégezni”. A népszámlálás szervezésével, lebonyolításával, az adatok feldolgozásával és közlésével megbízott adminisztrációt hosszú időn keresztül ideiglenes jelleggel hozták létre, és csupán 1902-ben döntöttek egy folyamatosan fennálló, a fenti feladatokat ellátó kormányzati hivatal, a Census Bureau (Népszámlálási Hivatal) felállításáról.⁸

Az ország történelme folyamán 22 alkalommal végrehajtott népszámlálás folyamatosan biztosította a Képviselőház helyeinek az államok népességével arányos elosztását (*reapportionment*). A népszámlálás politikai súlya az eltelt két évszázad folyamán tovább növekedett, és ma már a polgárjogi törvények megerősítésén, a szövetségi pénzügyi alapok elosztásán, illetve a szavazókerületek újbóli megjelölésén (*redistricting*) kívül a legtöbb gazdaság- és társadalompolitikai döntés előkészítésének is az alapját képezi. Az amerikai népszámlálást ezek alapján – Kenneth Prewitt és Thomas Jones véleményével egybehangzóan – az Egyesült Államok történetében az egyik leghosszabb ideje tartó és legszélesebb területen alkalmazott társadalomtudományos projektnek tekinthetjük.⁹

3. A 2000. évi népszámlálás lebonyolítása és fontosabb jellemzői

A 2000. évi népszámlálás során a Census Bureau az Egyesült Államok rezidens népességének számbavételére törekedett, amely kiterjedt az ország

---

York, 2005. A Census Bureau munkatársai által készített feldolgozások elérhetőek az interneten: <http://www.census.gov/main/www/cen2000.html>.

⁸ Az amerikai népszámlálások történetét illetve a Census Bureau létrehozásának körülményeit részletesen ismerteti Desrosieres, Alain: *La Politique Des Grands Nombres: Histoire de la Raison Statistique*. Éditions la Découverte. Paris, 1993. 218–257.

⁹ Prewitt, Kenneth – Thomas A. Jones.: *Census 2000: An Overview. ICPSR Bulletin* 2001. 21(3, Spring):1–7.

határain kívül szolgálatot teljesítő amerikai katonákra, kormányzati tisztviselőkre valamint ezek hozzátartozóira, illetve magába foglalta azokat a külföldi állampolgárokat és családtagjaikat is, akik munkavállalás vagy tanulmányok folytatása céljából az országban tartózkodtak. Minden egyes személyt a 2000. április 1-én (Népszámlálás Napja) érvényes „rendes lakóhelyén” (*usual residence*) próbálták számbavenni.¹⁰

A korábbi népszámlálásokhoz hasonlóan a 2000. évi census szerkezetének kialakítását is a Census Bureau keretei között zajló tervezés, tesztelés és előkészítés előzte meg¹¹. A hivatal előtt álló legnagyobb kihívás abban rejlett, hogy az ország népességszámát a lehető legpontosabban becsülje meg. A teljes számbavételre irányuló törekvés motiváló tényezői között szerepelt, hogy a legutóbbi népszámlálások óta a politikum és a közvélemény részéről egyaránt erős kritika érte a hivatalt az adatok manipulációjával és a népszámlálás végrehajtásában tapasztalható hiányosságokkal kapcsolatban. Az évtizedek során felhalmozott evidenciák ugyanis azt mutatták, hogy a népszámlálásokban létezik egy szisztematikus hiányos számbavétel (*differential undercount*), amely eltérő módon érinti a népesség különböző szegmenseit. A hajléktalanok, vándorlók, átutazók, bérlők, gyerekek, kisebbségi csoportok tagjai számára nehéz kézbesíteni a népszámlálási kérdőívet. A statisztikák szerint a hiányos számbavétel 1980-ban négyszer magasabb volt a feketék, mint a fehérek körében és kilencszer magasabb a városiakok, mint az átlag népesség körében.¹² A népességcsoportok szerint eltérő mértékű hiányos számbavétel kérdése a 20. század második felében lezajlott társadalompolitikai változások – a polgárjogi törvények elfogadása, a társadalmi igazságosság, az *affirmative action* érvényesítése – következtében a viták homlokterébe került. Egyértelművé vált, hogy amennyiben a hiányos számbavétel magasabb a népesség bizonyos szegmensében – pl. etnikai/faji kisebbségek, hajléktalanok, városi szegények – akkor szignifikáns hibát okozhat az ilyen statisztikákon nyugvó politikákban. Márpedig a 20. század folyamán a nép-

¹⁰ U. S. Census Bureau: *Plans and Rules for Taking the Census*. U.S. Census Bureau. Washington, DC., 1999. (<http://www.census.gov/dmd/www/plnsruls.html>. Letöltve: 2007. június 3.)

¹¹ A 2000. évi népszámlálás előkészítésére és lebonyolításának részleteire vonatkozóan lásd: Prewitt – Jones i.m.; U. S. Census Bureau: *Census 2000 Operational Plan*. U. S. Census Bureau. Washington, DC. 2000.

¹² Maier, Mark H.: *The Data Game. Controversies in Social Science Statistics*. M. E. Sharpe Inc., New York, 1991. 11.

számlálási adatok tétjei¹³ tovább növekedtek az etnikai/faji kisebbségek jogainak érvényesítésével, a megsegítésük céljából megpályázható állami segélyek kiutalásával, a választókerületek kijelölésével stb. hogy csak a legfontosabb állami feladatokat említsük. New York város hivatalnokai szerint az 1980. évi hiányos számbavétel a város számára egy képviselőhely elvesztését és 50 millió dollár veszteséget eredményezett¹⁴. A népszámlálást érintő hiányos számbavétel probléma megoldásaként 2000-ben a Census Bureau a ket-tős rendszerű becslést (*dual system estimation*) alkalmazta. Ennek lényege, hogy a teljes népességet érintő népszámlálással párhuzamosan egy országos szintű mintavételen alapuló vizsgálatot (*Accuracy and Coverage Evaluation*) is végrehajtottak. Ez utóbbi eredményeit összehasonlították a népszámlálás eredményeivel, megállapították a csoportonkénti hiányos számbavétel mértékét és a hibák korrigálásával egy újabb, és biztosabb népességszámot ismertettek.¹⁵ (5.1. táblázat)

A népszámlálás következő kihívása a kérdőívek összeállításával, az egyes kérdések megfogalmazásával, formájával és sorrendjének megállapításával volt kapcsolatos. A népszámlálást megelőzően két népszámlálási tesztet hajtottak végre. 1996-ban a *National Content Survey* új, átgondolt kérdések megfogalmazásainak, formáinak és sorrendjének hatását vizsgálta. Az ugyancsak 1996-os *Race and Ethnic Targeted Test* az etnicitásra és fajra vonatkozó kérdések lehetséges változtatásainak hatását tesztelte.¹⁶ E két jelentősebb vizsgálatot számos kisebb fókuszcsoportos kutatás és kognitív vizsgálat egészítette ki, amelyek során a kérdések tartalmával és a kérdőív szerkezetével kapcsolatos információk összegyűjtésére törekedtek.

---

¹³ Prewitt, Kenneth: The US Decennial Census: Political Questions, Scientific Answers. *POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW* 2000. 26(1):1–16.

¹⁴ A hiányos számbavétel kérdése körüli viták jó összefoglalását adja: Anderson, Margo J. – Fienberg, Stephen E.: Who Counts? The Politics of Censustaking. *SOCIETY* 1997. 37(3):19–26.

¹⁵ A hiányos számbavétellel kapcsolatos pro és kontra véleményekre lásd: Anderson, Margo J.: *Who Counts? The Politics of Census-Taking in Contemporary America*. Russell Sage Foundation, New York, 1999.; illetve Skerry, Peter.: *Counting on the Census? Race, Group Identity, and the Evasion of the Politics*. The Brookings Institution., Washington D. C. 2000.

¹⁶ Az 1996. évi *Race and Ethnic Targeted Test* kutatási eredményeinek összefoglalására lásd: Hirschman, Charles – Richard Alba – Reynolds Farley: The Meaning and Measurement of Race in the U.S. Census: Glimpses Into Future. *DEMOGRAPHY* 2000. 37(3):381–93.

5.1. táblázat. A 2000. évi népszámlálásban szereplő témák

<i>100 százalékban szereplő témák</i>	
<i>Népesség</i>	<i>Lakáskörülmények</i>
Név	Lakáshasználat jogcíme
Nem	(bérelt vagy saját tulajdon)
Életkor	
Kapcsolat a háztartásfővel	
Rassz	
Hispanus eredet	

<i>Mintavételben szereplő témák</i>	
<i>Népesség</i>	<i>Lakáskörülmények</i>
<i>Társadalmi jellemzők:</i>	<i>Fizikai jellemzők:</i>
Családi állapot	Lakóegységek a szerkezetben
Születési hely, állampolgárság és bevándorlás éve	Szobák száma
Iskolázottság	Hálósobák száma
Származás – felmenők	Vízvezeték és konyhai eszközök
Lakóhely változtatás az elmúlt 5 évben (vándorlás)	Az épület építési éve
Otthon beszélt nyelv	A lakásba költözés éve
Katonai szolgálat	A lakás fűtőanyaga
Fogyatékoság	Telefonszolgáltatás
Támasznyújtó nagyszülők*	Járművek
	A lakás alapterülete
<i>Gazdasági jellemzők:</i>	<i>Pénzügyi jellemzők:</i>
Jelenlegi foglalkoztatottsági állapot	A lakás értéke
Munkahely és munkanapok	Bérleti díj
Foglalkoztatottsági állapot (legutóbbi évben)	Havi kiadások
Ipar, foglalkozás, foglalkozási csoportok	
Jövedelem (elmúlt évben)	

* Új téma a 2000. évi népszámlálásban

<i>A 2000. évi népszámlálási kérdőívben már nem szereplő 1990. évi témák</i>	
<i>Népesség</i>	<i>Lakáskörülmények</i>
Gyerekek száma (termékenység)	Vízellátás
Munkában töltött utolsó év	Szennyvízelvezetés
(az iparral, foglalkoztatottsággal és foglalkozási csoportokkal kapcsolatos kérdéseket tartalmazó rövidített mezőt vezettek be helyette)	Társasházi státusz

Forrás: U.S. Census Bureau: Census 2000 Operational Plan. U.S. Department of Commerce, December 2000. V-4.

A 2000. évi népszámlálás tényleges lebonyolítása több lépésből állott. A korábbi népszámlálásokhoz hasonlóan a Népszámlálási Hivatal szakemberei két különböző – egy rövidebb és egy hosszabb – formátumú kérdőívet állítottak össze, amelyeket március hónap folyamán postán keresztül kézbesítettek a háztartások számára¹⁷. A rövidebb formátumú kérdőív (*short form questionnaire*) hét témában gyűjtötte az információkat, ezt a háztartások kb. 83 százaléka számára kézbesítették sikeresen. A kézbesítést követően a háztartásfőkre hárult az a feladat, hogy nyilatkozzanak a lakás tulajdonviszonyáról, és háztartásuk minden egyes tagja esetében rögzítsék a következő információkat: név, nem, életkor, háztartásfőhöz fűződő kapcsolat, hiszpanus eredet, faji hovatartozás és a lakáshasználat jogcíme (5.1. táblázat). A rövid formátumú kérdőívben szereplő kérdéseket „100 százalékos adatok”-nak is nevezték, mivel az ezekre adott információkat minden egyes személy esetében begyűjtötték. Az összes háztartás mintegy 17 %-a részére a Census Bureau ún. hosszú formátumú (*long form questionnaire*) kérdőívet kézbesített, amely a fenti kérdéseken túlmenően a háztartásban lakó személyek társadalmi, gazdasági és anyagi jellemzőivel, illetve a lakás fizikai jellemzőivel kapcsolatos részletesebb információkat gyűjtötte. Ezeket a kérdéseket „mintavételi adatok”-ként ismertek, mivel csupán a mintavételben szereplő – általában minden hatodik – háztartásokhoz juttatták el őket.

A kérdőívek kiküldését követően egy sokoldalú marketing program keretében próbálták rábeszélni a lakosságot a válaszok levél, Internet vagy telefon útján történő visszaküldésére. Az elsődleges célkitűzés arra irányult, hogy a lehető legkisebbre szorítsák a válaszáradást megtagadók számát, hiszen ezt követően minden olyan háztartás meglátogatása szükségessé vált, akik nem küldték vissza saját kérdőíveiket. A kampánynak köszönhetően 2000-ben a lakosság mintegy 67 százaléka, a háztartások kb. kétharmada válaszolt. Az április végéig nem válaszolók felkeresése (*Nonresponse Followup*) június végéig tartott.

A népszámlálás második nagyobbik része, amely a minőségi számlálás program (*Quality counts program*) megnevezést kapta, a háztartások mintegy 10 százalékanak ellenőrzés céljából történő újraszámlálását jelentette. Két nagyobb részből állt: a lefedettség területi javítását célzó követésből (*Coverage Improvement Followup*), illetve a lefedettség tartalmi javítását célzó követésből (*Coverage Edit Followup*). Az első esetben a számláló-

¹⁷ Az Egyesült Államokban az egyének számbavétele 1960 óta önkéntes útján történ, vagyis minden egyes háztartás vezetője önkéntes alapon tölti ki a háztartás részére levél útján kézbesített kérdőívet.

biztosok olyan háztartásokat kerestek meg, amelyek adatfelvételére addig nem került sor, míg a második esetben olyan háztartásokat kerestek fel, amelyek keretében hatnál több személy élt, illetve ahol a háztartástagokra vonatkozó információkkal kapcsolatosan kérdések merültek fel.

A népszámlálás eredménye szerint az Amerikai Egyesült Államok népességszáma 2000. december 28-án 281 421 906 fő volt. Ez mintegy 32,7 millió fővel haladta meg az 1990. évi népességszámot, vagyis 13,2 százalékos növekedést jelentett. A teljes rezidens lakosság száma mintegy 6,9 millióval haladta meg a Census Bureau által a népszámlálást megelőzően tett becslést, vagyis 2,5 százalékkal nagyobb népességszámot közölt, mint az utolsó év április 1-én bejelentett becslés.¹⁸

4. Etnikai – „faji” statisztikák

A 2000. évi népszámlálás etnikai és faji hovatartozásra utaló kérdéseinek megértését elősegítheti, ha bemutatásuk előtt történeti perspektívába helyezzük az etnikai és faji csoportok számbavételére irányuló törekvést, és röviden kitérünk a legutóbbi évtizedekben lezajlott változásokra. Két lényeges szempontot hangsúlyozunk. Mindenekelőtt azt, hogy a jelenlegi gyakorlat során az egyének külső fizikai jellemzők – pl. bőrszín – alapján történő osztályozása illetve a nemzetiség szerinti csoportosítás elkülönülnek egymástól, amelynek magyarázatát az Egyesült Államok sajátos faji történetében találhatjuk. Másfelől az utóbbi évtizedekben az etnikai és faji hovatartozás azonosításában nagyon fontos elmozdulás történt az objektív kérdésektől (anyanyelv, születési hely) és a kérdezőbiztos azonosítástól a szubjektív önmeghatározáson alapuló azonosítás irányába.

4.1. Az etnikum és „faj” különválasztása

Az Egyesült Államok történetét nagyon gyakran a bevándorlások történeteként is szokták emlegetni, nem véletlen tehát, hogy az állam gyakorlatilag a fennállása óta szembesül a bevándorló csoportok azonosításával a hivatali dokumentumokban. A bennszülött lakosság jelenléte, az Afrikából származó fekete népesség széleskörű importálása és a különböző nemzetiségű európai csoportok

¹⁸ Farley, Reynolds – John Haaga (eds.) *The American People: Census 2000*. Russell Sage Foundation, New York, 2005.

tok bevándorlása következtében az Egyesült Államok már a kezdetektől fogva faji szempontból sokszínű (*multiracial*) és etnikailag heterogén társadalom.

A gyarmati időszakban végrehajtott népszámlálások – a Massachussets-i 1765. évi népszámlálás kivételével¹⁹ – a bőrszín alapján csoportosították az egyéneket; az európai bevándorlókat megkülönböztették a feketéktől és az indiánoktól, a csoporton belül etnikai származás szerint azonban nem tettek különbséget: „ha fehér voltál, nem számított, hogy honnan jöttél és milyen vallási meggyőződés, hit jellemzett” – állítja Stephan Thernstron amerikai történész.²⁰ Az 1790. évvel kezdődő tízévenként megtartott népszámlálás valójában ezt a gyakorlatot folytatta, és egészen napjainkig elsősorban a faji hovatartozás szerint csoportosítja az egyéneket.²¹

A nemzetiségi hovatartozás rögzítése iránti igény a 19. század második felében a bevándorló csoportok számbeli növekedésével és belső összetételének módosulásával párhuzamosan jelentkezett. A század első felében és utolsó évtizedeiben az európai bevándorlók száma ugrásszerűen megnövekedett, a korábbi – nagyjából a protestáns felekezetekhez tartozó – bevándorlókat felváltották a többségükben római katolikus és más felekezethez tartozó bevándorló csoportok (írországi és németországi katolikusok, később olaszok, zsidók illetve a kelet – délkelet Európából származó nemzetiségek). A néhány nemzedékkel korábban megtelepült lakosság ellenszenvvel és félelemmel fogadta az újonnan érkezőket, nyelvi és kulturális különbözőségekre hivatkozva folyamatosan megkérdőjelezte a bevándorlók sikeres asszimilációját. A bevándorló csoportok azonosítására és megkülönböztetésére irányuló törekvés eredményeként 1850-ben bevezették az egyén, majd 1870-ben a szülők születési helyével kapcsolatos – a nemzetiségre közvetett módon utaló – kérdéseket, amelyek segítségével sikerült azonosítani a bevándorlók első két nemzedékét.²² Azt mondhatjuk, hogy az 1980. évi népszámlálásig – a származásra vagy etnikai eredetre vonatkozó kérdés, angolul „ancestry” bevezetéséig – lényegében nem történt kísérlet arra, hogy az amerikai fehér

¹⁹ A népszámlálás ez alkalommal a fehérek, indiánok, feketék és mulattok mellett a „francia semlegesek” kategóriáját (minden bizonnyal a Maine állam északi részén élő francia akádiai népesség) is tartalmazta.

²⁰ Thernstrom, Stephan: *American Ethnic Statistics*. In: Horowitz, D. L. – Noiriell, G. (eds.) *Immigrants in Two Democracies: French and American Experience*.: New York University Press, New York and London, 1992. 83.

²¹ A népszámlálásokban használt faji kategóriák felsorolását lásd a *Függelékben* (5.16. táblázat).

²² Az egyén születési helyével kapcsolatos kérdés jelenleg is szerepel a népszámlálásban, az egyén szüleinek a születési helyére vonatkozó kérdés 1870-től 1970-ig szerepelt folyamatosan a népszámlálások kérdőíveiben.

bőrű népesség nemzetiségi – etnikai megoszlására a bevándorlást követő első két nemzedéken túl is adatokat gyűjtsenek.²³ Hosszú ideig meghatározó maradt e döntést alátámasztó feltevés, amely szerint a második generációt követően a fehér csoportok olyan mértékben keverednek egymással, asszimilációjuk olyan mértékben előrehalad, hogy esetükben értelmetlenné válik a harmadik és későbbi bevándorló nemzedékek megkülönböztetése.

A fenti feltevés csupán az európai származásúakkal kapcsolatban létezett, és nem terjedt ki pl. az ázsiai származású bevándorló csoportokra. A kínai, japán, koreai és más ázsiai csoportokat a korabeli népszámlálások faji kategóriákként rögzítették, és ennek megfelelően ezeket a jellemzőket időben állandónak tekintették, amelyek – a népszámlálás végrehajtói szerint – az egyén és szülei születési helyével ellentétben a harmadik és későbbi nemzedékek sorában is fennmaradnak. A különbségnek következőképp tükröződnie kellett e „fajok” számbavételi módjában is.²⁴

E téren lényeges változást az 1960–70-es években lezajlott polgárjogi mozgalom hozott, amely alapvetően átalakította a politikai kontextust és a faji kategorizáció céljait. A szövetségi polgárjogi törvények – az 1964. és 1968. évi szövetségi Polgárjogi Törvény (*Civil Rights Act*), az 1965. évi Választójogi Törvény (*Voting Rights Act*) – és későbbi kiegészítései életbe lépését követően a népesség faji kategóriák szerinti osztályozása a kisebbségi csoportokkal szembeni diszkriminációs mechanizmusok – választójogtól való megfosztottság, lakóhelyi szegregáció, bizonyos foglalkozásokból és intézményekből való kizárás – megszüntetésére irányuló politikákat szolgálta. A jelenleg is érvényben levő közpolitikák azon az elgondoláson alapulnak, hogy a múltban hátrányos megkülönböztetést elszenvedett népcsoportokat (feketék, bennszülött indiánok, ázsiaiak és az utóbbi időben hiszpánusok) különleges bánásmód illeti az oktatás, foglalkoztatás és társadalmi élet mennyi területén.²⁵

²³ A bevándorló csoportok (az első két nemzedék) etnikai hovatartozásának pontosabb rögzítése érdekében 1910-től kezdve bevezetik a megkérdezett „anyanyelvére” vonatkozó kérdést, amelyben a nyelvhasználat retrospektív szemlélete érvényesült. Különböző megfogalmazásokban ugyan, de mindig a megkérdezett által a gyerekkorban, otthoni környezetben használt nyelvet tudakolták. Az anyanyelv etnikai háttérre utaló jelentésével kapcsolatban és az amerikai népszámlálásokban történő alkalmazására lásd: Stevens, Gillian.: A Century of U. S. Censuses and the Language Characteristics of Immigrants. *DEMOGRAPHY* 1999. 389–390.

²⁴ Thernstrom i.m. 90.

²⁵ A népesség faji kategóriák szerinti osztályozásának kritikájára lásd többek között: Thernstrom, Stephan.: The Demography of Racial and Ethnic Groups. In: Thernstrom, Abigail M. – Stephan Thernstrom (eds.) *Beyond the Color Line*:

A közpolitikák érvényesítése érdekében a szövetségi kormányzat Pénzügy és Menedzsment Hivatala (*Office of Management and Budget*, a továbbiakban OMB) az állami hivatalok számára meghatározta az etnikumra és fajra vonatkozó adatgyűjtések szabványait.²⁶ A legutóbbi, 1997-es határozat 5 nagyobb kategória használatát írja elő a szövetségi hivatalok számára: „amerikai indián vagy alaszakai bennszülött”, „ázsiai”, „fekete vagy afro-amerikai”, „hiszpanus vagy latin”, „hawaii bennszülött vagy más csendes-óceáni szigeteki” és „fehér”. A határozat szerint a szövetségi közigazgatási hatóságok nagyobb részletettséggel is gyűjthetnek etnikumra és fajra vonatkozó adatokat, de mindig figyelniük kell arra, hogy az általuk gyűjtött adatok aggregálhatók legyenek azokba a kategóriákba, amelyeket a szabvány előírt.

Az Egyesült Államokban született fehér népesség etnikai identitásához nem fűződik hasonló kormányzati megerősítés. Az etnikai kategóriák használata a fent már említett affirmative action keretében valósul meg, de valójában itt sem beszélhetünk európai eredet szerinti megkülönböztetésről, kivéve a Spanyolországból származó kis csoportot, amelyet a „hiszpanus” megjelölést mögé sorolják. A szociológiai kutatások azt mutatják, hogy az etnicitás szókészletének keretei között a fehérek szabadok az etnikai identitásuk meghatározásában, és abban, hogy identitásuknak milyen fontosságot tulajdonítanak. Legjobb bizonyíték erre, hogy a kevert etnikai háttérrel rendelkező személyek közül sokan magukat többes identitásúnak vallják, mások csupán egy identitást hangsúlyoznak, vagy teljes egészében nem tulajdonítanak fontosságot az etnikai háttérnek (Alba 1990; Waters 1990).

4.2. A kategorizálás alapja: önbesorolás – önmeghatározás

Az egyének etnikai és faji kategorizálása a legutóbbi népszámlálásokban az önbesoroláson vagy önmeghatározáson (*self-identification*) alapszik²⁷. Viszonylag recens módszertanról van szó, hiszen bevezetésére az 1960. évi

---

New Perspectives on Race and Ethnicity in America. Hoover Institution Press, Stanford, California, 2002. 13–36. Hirschman, Charles: The Origins and Demise of the Concept of Race. *POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW* 2004. 30(3):385–415.

²⁶ OMB: Statistical Policy Directive 15, Race and Ethnic Standards for Federal Statistics and Administrative Reporting. Office of Management and Budget, 1977. OMB: Revisions to the Standards for the Classification of Federal Data on Race and Ethnicity. Office of Management and Budget, 1997.

²⁷ Az alábbi rész jelentős mértékben Peter Skerry gondolatmenetén alapszik Skerry, Peter.: *Counting on the Census? Race, Group Identity, and the Evasion of the Politics*. The Brookings Institution., Washington D. C. 2000. 43–79.

népszámlálás alkalmával került sor. Az önbesorolás bevezetésének elsődleges indokaként a kérdezőbiztosokra háruló népszámlálás költségeinek és a kérdezőbiztosra háruló feladatok csökkentése szerepelt: az új procedúra ugyanis olyan számítógépes technológiákra támaszkodhatott, amelyek képesek voltak gyorsan olvasni a kitöltött és visszaküldött kérdőíveket. Az önbesorolás bevezetésének másik jelentős oka abban rejlett, hogy a kérdőíves vizsgálatokat végző kutatók az ún. objektív mutatóknál nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a szubjektív önmeghatározásnak. Az előbbieket közé tartozott a nyelvhasználat, mint az etnikai háttér jelzője, amely azonban azon egyszerű tényből fakadóan, hogy az amerikaiak többsége beszéli az angol nyelvet nem tudta megvilágítani a népesség jelentős részének etnikumát. Az etnikai háttér másik objektív mutatójaként alkalmazott – az egyén szüleinek a születési helyére vonatkozó adatok hasznossága is megkérdőjeleződött annak következtében, hogy az 1970-es évekre az amerikai népesség több mint felét már legalább három nemzedék választotta el a bevándorolt elődöktől.

Az etnicitás és faj önbesoroláson alapuló mérésének bevezetését elősegítette az a tény is, hogy az önmeghatározás összhangban áll az amerikai individualizmussal. Peter Skerry véleménye szerint, az amerikai népesség esetében a kormányzati hivatalok besorolásának történő ellenállás magyarázatát a nemzet múltbeli tapasztalatában kereshetjük, amelyben az individualisztikus értékeket nem sikerült érvénybe léptetni a különböző faji kisebbségek esetében (rabszolgaság, Jim Crow, japán polgári lakosság internálása a háborús időszakban). Annak következtében, hogy egyfajta történelmi törésvonal létezik az értékek és a gyakorlatok között, a faj és etnicitás önmeghatározása virtuális rendszer-elyként került előtérbe.²⁸

A kérdezőbiztosi azonosításról az önmeghatározásra történő áttérés, Matthew Snipp véleménye szerint a faj fogalmát elmozdította az alapvetően külső fizikai jellemzők alapján történő meghatározástól egy olyan jelenség felé, amelyet a személyes identitás nagyon tág értelmével lehet meghatározni.²⁹ Peter Skerry véleménye szerint az önazonosulásban ugyanakkor kétértelműség is megfigyelhető, amely abból a kérdésből fakad, hogy melyik „én” játszik döntő szerepet az önazonosítás során. Két lehetőség áll fenn – állítja Skerry – : az egyik esetben a szociális én – amely számára bizonyos csoporthoz vagy csoportokhoz való tartozás hangsúlyos – válik az identitás-meghatározás döntő elemévé, a másik esetben pedig az autonóm és a figyelmét teljesen az egyéni

²⁸ Skerry i.m. 47.

²⁹ Snipp, Matthew C.: Racial Measurement in the American Census: Past Practices and Implications for the Future. *ANNUAL REVIEW OF SOCIOLOGY* 2003. 29. 570.

vágy vezérelte identitás vagy identitások elérésére fordító „önmegvalósító én” (*self-actualizing self*) emelkedik felül.³⁰ A mintegy harminc év alatt, amióta a népszámlálás az etnikum és faj önazonosítással történő regisztrálására átért – állítja Skerry – az amerikaiak én fogalma egyre nagyobb mértékben pszichologizálttá vált. Normává vált, hogy az egyén az egyetlen és a végső döntőbíró abban a kérdésben, hogy mely csoportnak vagy csoportoknak tagja. Az amerikaiak többsége – folytatja Skerry – a csoport kötelekeket úgy fogja fel, mint amelyek elsősorban nem a társadalmi kapcsolatokon, hanem sokkal inkább a csoport céljaival és szimbólumaival való pszichológiai azonosuláson alapulnak. A csoporthoz tartozás társadalmi fogalmától az etnicitás jelentése elmozdult az identitás pszichológiai fogalma felé. Stephan Thernstrom véleménye szerint, a népszámlálásban szereplő etnicitás „egy választási lehetőséggé” változott, egy tudatállapot, semmint egy olyan dolog, amelyet a genealógusok megállapíthatnak: „nem számít, hogy Ön nem gondolja, hogy a külsőm kínaira utal. Kínainak érzem magam; ergo kínai vagyok”.³¹

Az etnicitás és faj fent leírt két felfogása nem zárja ki kölcsönösen egymást, de egymással semmiképp sem azonosak. Lényeges pont – hangsúlyozza Peter Skerry – hogy a népszámlálás végrehajtói egyiket vagy mindkét felfogást felhasználják, amikor saját céljaikat követik, anélkül, hogy belátnák: bekövetkezett egy lényeges elmozdulás az etnikum és faj fogalmában. Annak mértékében, ahogyan ezek a kategóriák egyre szubjektívebbé és pszichológiaiává válnak, egyre inkább pontatlanabb és ingatagabb jelentésre tesznek szert. Más szavakkal – állítja Peter Skerry – „amilyen mértékben a népszámlálás elmozdul a faji és etnikai *identitás* számlálása felé, feladata egyre nehezebbé válik”.³²

5. A 2000. évi népszámlálás etnikumra és fajra vonatkozó kérdései

A 2000. évi népszámlálásban öt kérdést találtunk, amely közvetve vagy közvetlenül utalhat a megkérdezett személy etnikai és faji hovatartozására: 1) a fajra; 2) hiszpanus eredetre; és 3) etnikai származásra vonatkozó közvetlen kérdéseken kívül 4) a megkérdezett személy születési helyére, valamint

---

³⁰ Skerry i.m. 48.

³¹ Thernstrom (1992) 9.

³² Skerry i.m.48–49.

5) az otthon beszélt nyelvére vonatkozó kérdések közvetett módon utalhatnak az etnikai származásra.

A népszámlálás alkalmával a faji hovatartozásra és hiszpánus eredetre vonatkozó kérdéseket mindenik személytől megkérdezték, az etnikai származásra, nyelvhasználatra és születési helyre vonatkozó kérdéseket csupán a mintában szereplő személyektől.

5.1. Közvetlen kérdések: faj, hiszpánuseredet és származás vagy etnikai eredet (ancestry)

A népszámlálás valójában jóval átfogóbban és nagyobb részletettséggel gyűjtötte az adatokat, mint ahogyan a korábban már említett OMB szabványok megkövetelték. A 2000. évi népszámlálásban az etnikai és faji hovatartozást közvetlen módon három kérdésben – faj, hiszpánus eredet és származás vagy etnikai eredet – tudakolták (*5.1 ábra*).

Faji hovatartozásukkal kapcsolatban a megkérdezetteknek egy zárt kérdésben kellett a lehetséges válaszokat megjelölniük. Ezek sorrendben a következők voltak: fehér; fekete, afrikai-amerikai vagy néger; amerikai indián vagy alaszakai bennszülött (üres mezőbe a törzs nevét rögzítheti a válaszadó); ázsiai indián, kínai, fülöp-szigeteki, japán, koreai, vietnámi, más ázsiai (üres mező); hawaii bennszülött, guami vagy chamorro, szamoa, más csendes-óceáni-szigeteki (üres mező); és más faj (üres mező). Miközben a korábbi népszámlálások alkalmával a válaszadókat utasították arra, hogy csakis egy választ adhatnak a faji hovatartozást firtató kérdésre, addig 2000-ben lehetőségessé vált „egy vagy több faj” megjelölése is (*5.1 ábra*).

A népszámlálás rövid formátumú kérdőívei 1970 óta tartalmaznak egy különálló kérdést, amely a megkérdezett személy spanyol vagy hiszpánus eredetére vonatkozik. A kérdés bevezetésének legfőbb indoka az volt, hogy a spanyolajkúak többsége, de főként az újonnan érkezett bevándorlók bizonytalanok a faji besorolásukkal kapcsolatban, hiszen az észak-amerikai faji mozgalom nem ágyazódik mélyen a latin-amerikai kultúrába. Politikai vezetőik korán felismerték, hogy az OMB illetve népszámlálási kategóriaként történő rögzítésük jelentős előnyökhöz juttathatja őket, hiszen követeléseik során hivatkozhatnak a csoport nagyságára.³³ A hiszpánus eredetre vonatkozó zárt kérdést a 2000. évi népszámlálásban a faji hovatartozással kapcsolatos kérdés elé helyezték. A választási lehetőségek magukba foglalták a nem (nem

³³ Choldin, Harvey M.: Statistics and Politics: The „Hispanic Issue” in the 1980 Census. *DEMOGRAPHY* 1986. 23(3):403–18.

spanyol/hiszpán/latin), az igen (mexikói), igen (puerto-ricói), igen (kubai), igen (más spanyol/hiszpán) megjelöléseket. Ez utóbbi választ ugyancsak üres mező követte, ahová a megfelelő választ lehetett rögzíteni (5.1 ábra).

Témánk szempontjából legnagyobb figyelmet a hosszú formátumú kérdőívnek a származásra vagy etnikai eredetre (*ancestry*) vonatkozó közvetlen kérdése érdemel, amely 1980 óta szerepel a népszámlálás kérdései között.³⁴ Ahogyan azt már korábban jeleztük, az 1980. évi népszámlálást megelőzően az európai bevándorlók nemzetiségi hovatartozását az első két nemzedék születési helyére (*nativity question*) illetve a retrospektív nyelvhasználatra vonatkozó közvetett kérdésekre adott válaszokból próbálták meghatározni. Mivel a születési hely kérdése nem tette lehetővé a multietnikus társadalmakból (pl. Oroszország, Osztrák – Magyar Monarchia) származó csoportok különválasztását, illetve a harmadik és későbbi nemzedék azonosítását, a Census Bureau munkatársai 1980-ban az „ancestry” kérdés bevezetése mellett döntöttek.

A kérdés megfogalmazása az eltelt három népszámlálás alkalmával folyamatosan változott.³⁵ 1980-ban azt kérdezték, hogy „mi ennek a személynek a származása?”³⁶ 1990-ben a kérdést újragondolták, és kiegészítették a következő formában: „mi ennek a személynek a származása vagy etnicitása?”³⁷ 2000-ben újabb módosítást hajtottak végre: „mi ennek a személynek a származása vagy etnikai eredete?”³⁸ A korábban bemutatott etnikai és faji kérdésekkel ellentétben ez a kérdés teljesen nyitott, vagyis a megkérdezett saját maga határozhatja meg a választ. A kérdés jobb megértése érdekében a kérdőívek a válaszadást elősegítő tájékoztató szöveget is tartalmaztak, amelyekben utasították a válaszadókat, hogy egy vagy több származási csoportot is megjelölhetnek, de válaszuk nem tartalmazhat vallásfelekezeti megjelölést.

³⁴ A származási adatok feldolgozására lásd: Farley, Reynolds: *The New Census Questions About Ancestry: What Did It Tell Us?* *DEMOGRAPHY* 1991. 28(3):411–29. Lieberman, Stanley – Waters, Mary C.: *From Many Strands: Ethnic and Racial Groups in Contemporary America*. Russell Sage Foundation, New York, 1988. Lieberman, Stanley – Waters, Mary C.: *The Ethnic Responses of Whites: What Causes Their Instability and Inconsistency?* *SOCIAL FORCES* 1993. 72(2):421–50. A magyar vonatkozásokat részletesen tárgyalja Fejős (1988) 200–210.; Fejős (2002) 146–147.

³⁵ Az ancestry kérdés népszámlálásokban alkalmazott különböző megfogalmazásait lásd a függelékben.

³⁶ „What is this person’s ancestry?”

³⁷ „What is this person’s ancestry or ethnicity?”

³⁸ „What is this person’s ancestry or ethnic origin?”

A kérdés a benne szereplő „származás vagy etnikai eredet” kifejezés segítségével megpróbálja megragadni az etnicitásnak azt az elemét, amely az ősökkel, felmenőkkel, voltaképpen a közös leszármazással kapcsolatos. Meglehetősen tág fogalomról van szó, hiszen utalhat nemzetiségi csoportra és a bevándorlást megelőző származási országra is. A kérdés megfogalmazói a válaszadók részéről egyértelműen a családi múlt bizonyos szintű ismeretét feltételezik. Láthatjuk azonban, hogy miközben az egyén származását tudakolják, a kérdéshez fűzött tájékoztatóban annak a csoportnak a megnevezésére utasítják a válaszadót, amellyel „azonosul” („*identifies*”). A kérdésben tehát a származás és az etnikai identitás fogalmai keverednek.

A 2000. évi adatokkal kapcsolatos tájékoztató (lásd a *Függelékben*) hangsúlyozza, hogy a származás-kérdésnek voltaképpen nem célja, hogy a megkérdezettnek egy sajátos etnikummal való azonosulás vagy etnikumhoz kötődés fokát mérje. A válaszok jelenthetik a mély beágyazottságot egy adott etnikus közösségbe vagy csupán a több nemzedéknyi távolságra levő ősök emlékét.

Az etnicitással foglalkozó kutatók azonban hangsúlyozzák a származás és az etnikai identitás közötti különbségtétel fontosságát. Richard Alba, amerikai szociológus szerint a társadalomtudósok rendelkezésére álló adatokban a származás és az etnikai identitás fogalmai keverednek és innen ered a legtöbb hiba az etnicitás vizsgálatában.³⁹

Az önmagunkról alkotott kép (identitás) és a családi múlt objektív ismerete (felmenők, származás) közötti különbségtétel nagyon fontos a jelenlegi etnicitás megértésében az Egyesült Államokban – állítja Richard Alba. A kettő minden bizonnyal kapcsolódik, hiszen az amerikai kívüli identitás megszerzéséhez szükség van a felmenőkkel kapcsolatos ismeretekre, de ezek a tudások nem biztosítják, hogy az etnicitás jelentésteli ön-identifikáció. A kevert leszármazással rendelkező személyek egyre növekvő számával párhuzamosan a származás egyre összetettebbé és bonyolultabbá válik. Jóllehet egy adott személy részletesen ismerheti felmenői származását, előfordulhat, hogy az időbeli távolság miatt a származásában fellelhető etnikai aspektus már nem releváns számára. Az a személy, akinek származásában több etnikai szál is megtalálható, önmagáról, mint többes etnikai származásúról is gondolkodhat. Végül pedig, előfordulhat, hogy egy adott személy különböző okok miatt kevés és bizonytalan ismeretekkel rendelkezik felmenői etnikai származásával kapcsolatban, és csupán annyit tud kijelenteni, hogy ő amerikai, legalábbis amennyi nemzedékre ő visszaemlékezik.

³⁹ Alba, Richard D.: *Ethnic Identity: The Transformation of White America*. Yale University Press., New Haven, 1990. 39.

A származással ellentétben az identitás magába foglalja az önmagunkról alkotott képet. Az identitás – állítja Alba – nem csupán annak kijelentését tartalmazza, hogy „az én déd-nagyszüleim Lengyelországból érkeztek”, hanem annak bizonyos formában történő kijelentését, hogy „lengyel vagyok”, jóllehet – folytatja Alba – bizonyos helyzetekben az a kijelentés, hogy a felmenők Lengyelországból érkeztek a lengyel identitás kinyilvánításaként is értelmezhető.⁴⁰

5.2. Közvetett kérdések: születési hely és otthon beszélt nyelv

A 2000. évi népszámlálás során az etnikai hovatarozásra közvetett módon a születési hellyel és az otthon beszélt nyelvvel kapcsolatos kérdések utaltak (5.2 ábra). Mindkét kérdést csak a mintavételben szereplő személyektől tudakolták. A születési hely kérdés esetében a megkérdezettnek választania kellett, hogy az Egyesült Államokban vagy külföldön született, majd ezt követően meg kellett jelölnie a születési helyének megfelelő – a mai politikai beosztás szerinti – amerikai államot vagy külföldi országot.

A nyelvhasználatra vonatkozó kérdések az 1980. évi népszámlálást követően megfogalmazásukban és tartalmukban közel azonosak. A korábbi népszámlálások során feltett kérdésekkel szemben alapvető jellemzőjük, hogy elsősorban az angol nyelvismeret megállapítására törekednek, és alapvetően a kurrens nyelvhasználatra fókuszálnak.⁴¹ Az 1980., majd az azt követő 1990. és 2000. évi népszámlálások három közel azonosan hangzó kérdésben tudakolták a nyelvismeretet⁴²: „Beszél ez a személy otthon az angoltól eltérő más nyelvet?”⁴³ Ez a kérdés tulajdonképpen felvezette az utána következő két – az angoltól eltérő nyelv megnevezésére és az angol nyelvtudásra vonatkozó

⁴⁰ Alba i.m. 38.

⁴¹ A népszámlálások nyelvi jellemzőkkel kapcsolatos adatairól jó történeti áttekintést nyújt Stevens, Gillian.: A Century of U. S. Censuses and the Language Characteristics of Immigrants. *DEMOGRAPHY* 1999. 36(3):387–397. Az amerikai népszámlálásokban feltett kérdések, a megkérdezett sokaság és a közölt táblák fontosabb jellemzőit a *Függelékben* (5.17 táblázat).

⁴² A kérdések feltételében és a válaszok megadásában a kérdőívek nagyon csekély mértékben különböztek egymástól. 1980-ban az angol nyelvet aláhúzták, 1990-ben már nem. 1990-ben kihagyták azt a mondatot, hogy „csak angolul beszél” – korábban ezt a választ a második kérdésre (beszél otthon az angol nyelven kívül más nyelvet is?) adott nemleges válasz esetén lehetett választani. 1980-ban a „melyik ez a nyelv” kérdésre megadott lehetséges válaszok között a kínai, olasz és spanyol szerepelt; 1990-ben a kínai, olasz, spanyol és vietnami szerepelt; 2000-ben a koreai, olasz, spanyol, vietnami szerepelt.

⁴³ „Does this person speak a language other than English at home?”

– kérdést. A kérdések elsősorban arra szolgáltak, hogy segítségével be lehessen azonosítani azokat a földrajzi térségeket, ahol nagyszámú, angol nyelvet kevésbé ismerő népesség él, annak érdekében, hogy felbecsüljék a kétnyelvű oktatás illetve más szolgáltatások iránti igényeket.

5.2. ábra. A 2000. évi népszámlálási kérdőív nyelvhasználatra és születési helyre vonatkozó kérdései

11 a. Does this person speak a language other than English at home?

Yes

No → *Skip to 12*

b. What is this language?

_____

(For example: Korean, Italian, Spanish, Vietnamese)

c. How well does this person speak English?

Very well

Well

Not well

Not at all

12 Where was this person born?

In the United States — *Print name of state.*

_____

Outside the United States — *Print name of foreign country, or Puerto Rico, Guam, etc.*

_____

Az 1980-ban, 1990-ben és 2000-ben az angol nyelvismeretre vonatkozó kérdéseket az összes helyben született és külföldi születésű amerikai egyéntől megkérdezték. Jelentős korlátozást teremtett ugyanakkor az a körülmény, hogy a válaszadás kötelezettségét leszűkítették azokra, akik az otthoni környezetben az angoltól eltérő nyelvet beszéltek.

A nyelvhasználatra vonatkozó adatok egyértelműen csak az otthon beszélt nyelvről tájékoztatnak. Ismeretlen marad tehát azoknak az egyéneknek a száma, akik saját otthonukban is angol nyelven beszélnek, jóllehet anyanyelvük attól különbözik (pl. etnikai vegyes házasságban élők).

6. Az Egyesült Államokban élő magyar népesség

Az Egyesült Államokban élő magyar népességet a származás, az otthon beszélt nyelv és a születési hely kérdésekre adott válaszok mentén azonosíthatjuk.⁴⁴

6.1. Magyar származású/magyar etnikai eredetű népesség

A 2000. évi népszámlálás során mintegy 1 398 ezer személy – az amerikai össznépesség 0,5 százaléka – vallotta magát „magyar” vagy „magyar és más” származásúnak/etnikai eredetűnek.⁴⁵ Közülük mintegy 903 ezer fő első származásként, 494 ezer fő pedig második származásként jelölte meg a magyart (5.2 táblázat). A származás kérdés megfogalmazásainak változásai az évtizedenkénti adatok összehasonlítását megnehezítik, emiatt az 5.3 táblázatban közölt folyamatos csökkenési tendenciákat erős fenntartásokkal kell kezelnünk.

5.2. táblázat. A magyar származásra/etnikai eredetre utaló válaszok megoszlása a megnevezés sorrendben elfoglalt helye szerint 2000-ben

Megnevezés	Első származásként	Második származásként	Összesen
„Hungarian”	903 963	494 028	1 397 991
„Magyar”	699	34	733
Összesen	904 662	494 062	1 398 724

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulation PHC-T43 (http://www.census.gov/population/socdemo/ancestry/ancestry_q_by_DAC_2000.xls). Időpont 2008. július 4.

⁴⁴ A magyar származást első vagy második opcióként feltüntetők, illetve az otthon magyarul beszélők népességének részletesebb, saját számításokon alapuló adatait lásd még a kötet demográfiai mellékletében. (*szerk. megj.*)

⁴⁵ A származás/etnikai eredet adatok mintavételi eljárásról szóló, vagyis a kérdést csupán a mintavételben szereplő – átlagosan minden hatodik háztartáshoz juttatták el. A közölt számok ennek következtében becslései annak az értéknek, amelyet a teljes népesség megkérdezése esetén kaphatnánk. A becslést befolyásoló mintavételi és a nem mintavételi hiba következtében a becsült értékek minden bizonnyal eltérnek a tényleges népességszámtól. A konfidencia határokkal, mintavételi és nem mintavételi hibákkal kapcsolatos információkra lásd: U. S. Census Bureau: *Census 2000 Summary File 3*. U. S. Census Bureau. Washington, DC. 2002.

5.3. táblázat. A magyar származású népesség száma 1980 és 2000 között

1980	1990	2000	Különbség 1980–1990		Különbség 1990–2000	
			szám szerint	%	szám szerint	%
1 776 902	1 582 302	1 398 702	-194 600	- 10.9	-183 600	- 11.6

Forrás: U. S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulation PHC-T43; U. S. Census Bureau, Census 1990 Special Tabulations CPH-L-149; U. S. Census Bureau, Ancestry of the Population by State: 1980 (Supplementary Report PC80-S1–10).

5.4. táblázat. Az Egyesült Államokban élő magyar származású/magyar etnikai eredetű népesség általános demográfiai jellemzői 2000-ben

Demográfiai jellemzők	Szám szerint	Százalék
Teljes népesség	1 398 702	100.0%
Nem és életkor		
Férfi	674 485	48.2%
Nő	724 217	51.8%
5 év alatt	66 596	4.8%
5 és 9 év között	75 395	5.4%
10 és 14 év között	81 816	5.8%
15 és 19 év között	79 444	5.7%
20 és 24 év között	73 400	5.2%
25 és 34 év között	183 649	13.1%
35 és 44 év között	240 782	17.2%
45 és 54 év között	227 949	16.3%
55 és 59 év között	86 365	6.2%
60 és 64 év között	66 535	4.8%
65 és 74 év között	110 355	7.9%
75 és 84 év között	80 498	5.8%
85 év felett	25 918	1.9%
Átlagéletkor (években)	40,3	
18 év felett	1 126 653	80.5%
Férfi	534 605	38.2%
Nő	592 048	42.3%
21 év felett	1 080 092	77.2%
62 év felett	255 828	18.3%
65 év felett	216 771	15.5%
Férfi	94 925	6.8%
Nő	121 846	8.7%
Háztartások típusok szerint		
Háztartások	622 846	100.0%
Családos háztartások (családok)	402 215	64.6%
18 év alatti saját gyerekekkel	172 423	27.7%

<i>Demográfiai jellemzők</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Házastárs család	335 585	53.9%
18 év alatti saját gyerekekkel	138 720	22.3%
Női háztartásfő, férj nélkül	49 127	7.9%
18 év alatti saját gyerekekkel	25 503	4.1%
Nem-családos háztartások	220 631	35.4%
Egyedül élő háztartásfők	180 601	29.0%
65 év feletti háztartásfők	66 581	10.7%
18 év alatti egyéneket tartalmazó háztartások	182 410	29.3%
65 év feletti egyéneket tartalmazó háztartások	211 153	33.9%
Átlagos háztartásméret	2.37	
Átlagos családméret	2.94	

Forrás: U.S. Census Bureau , Census 2000 Summary File 4, Matrices PCT1, PCT3, PCT4, PCT8, PCT9, PCT10, PCT11, PCT12, PCT14, PCT15, PCT23, PCT26, HCT2, and HCT7.

A magyar származású népességre enyhén öregedő korszerkezet jellemző (5.4 táblázat). 15 százaléuk 65 év feletti, közöttük magas a nők aránya. A magyar származás bevallásában nem találunk lényeges eltéréseket a különböző korcsoportok között. A kiegyensúlyozottság jellemző a fiatalabb korosztályokra is: a házasságkötés, szülői otthon elhagyásához köthető életútbeli fordulópontok az adatok szerint nem befolyásolják a származás bevallását. A háztartástípusok között magas a nem-családos háztartások aránya (35,4%). A háztartások mintegy 10 százalékát 65 éven felüli, egyedül élő idős nő vagy férfi vezeti.

Iskolai végzettségüket magasnak tekinthetjük, hiszen a 25 év feletti népesség több mint 90 százaléka a középiskolának megfelelő vagy annál magasabb képesítéssel rendelkezik (5.5 táblázat).

A magyar származású/magyar etnikai eredetű személyek több mint 92 százaléka az Egyesült Államokban született, másod-, harmad- és további generációhoz tartozó leszármazott (5.6 táblázat).

A külföldi születésű, mintegy 110 ezer fős népesség több mint 50 százaléka 1965 előtt vándorolt be az Egyesült Államokba (5.7 táblázat). Az 1965. évet követően a bevándorlási hajlandóság enyhe hullámszerűségének lehetünk tanúi: a '70-es évekre jellemző kisebb visszaesést a '80-as és a '90-es években a bevándoroltak számának emelkedése követi, amely a '90-es évek második felében éri el a legmagasabb értékeket (1995 és 2000 között a férfi és nő bevándorlók száma mintegy 11 900 főre tehető szemben az 1990 és 1994 közötti 7442-es értékkel). A nemek szerinti összehasonlítás enyhe különbségeket mutat a férfiak és nők között, különösképpen a 20. század utolsó évtizedében, amikor a bevándorolt nők száma közel 1 %-kal felülmúlja a férfiakét.

5.5. táblázat. Az Egyesült Államokban élő magyar származású/magyar etnikai eredetű népesség fontosabb társadalmi jellemzői 2000-ben

<i>Társadalmi jellemzők</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Iskolába járás		
3 éven felüli iskolába beiratkozott népesség	323 862	100.0%
Iskola előtti nevelés (<i>nursery school</i>)	21 506	6.6%
Óvoda	14 262	4.4%
Alapiskola (1–8 osztály)	128 835	39.8%
Középiskola (9–12 osztály)	65 384	20.2%
Felsőfokú intézmény	93 875	29.0%
Iskolai végzettség		
25 év feletti népesség	1 022 051	100.0%
Kevesebb mint 9 osztály	27 672	2.7%
9 és 12 osztály közötti, oklevél nélküli	71 888	7.0%
Középiskola (beleértve a honosított okleveleket)	266 038	26.0%
Kollégium (<i>college</i>), fokozat nélkül	225 171	22.0%
<i>Associate</i> fokozat	71 293	7.0%
<i>Bachelor</i> fokozat	211 193	20.7%
Felsőfokú végzettség	148 796	14.6%
Középiskolai vagy magasabb végzettségűek százalékban	90.3	
<i>Bachelor</i> végzettséggel rendelkezők százalékban	35.2	
Családi állapot		
15 év feletti népesség	1 174 895	100.0%
Nőtlen, hajadon	283 184	24.1%
Jelenleg nős, házas	674 834	57.4%
Különélő	15 442	1.3%
Megözvegyült	83 598	7.1%
Nő	67 755	5.8%
Elvált	117 837	10.0%
Nő	70 831	6.0%
Támasznyújtó nagyszülők		
18 év alatti unokával egy háztartásban élő nagyszülő	15 604	100.0%
Unokáért felelős nagyszülő	5 483	35.1%

Forrás: U.S. Census Bureau , Census 2000 Summary File 4, Matrices PCT1, PCT3, PCT4, PCT8, PCT9, PCT10, PCT11, PCT12, PCT14, PCT15, PCT23, PCT26, HCT2, and HCT7.

5.6. táblázat. A magyar származású/etnikai eredetű népesség születési hely, állampolgárság és bevándorlás éve (year of entry) szerint 2000-ben

<i>Születési hely, állampolgárság és bevándorlás éve</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Teljes népesség	1 398 702	100.0 %
Egyesült Államokban született	1 288 425	92.1 %
Külföldi születésű	110 277	7.9 %
Honosított állampolgár	81 658	74.0 %
Nem állampolgár	28 619	26.0 %
1990 és 2000 márciusa között bevándorolt	19 342	17.5 %
Honosított állampolgár	3 004	15.5 %
Nem állampolgár	16 338	84.5 %
1980 és 1989 között bevándorolt	15 942	14.5 %
Honosított állampolgár	10 148	63.7 %
Nem állampolgár	5 794	36.3 %
1980 előtt bevándorolt	74 993	68.0 %
Honosított állampolgár	68 506	91.3 %
Nem állampolgár	6 487	8.7 %

Forrás: U.S. Bureau of the Census, Census 2000 Summary File 4

5.7. táblázat. A külföldön született magyar származású népesség nem és a bevándorlás éve szerint 2000-ben

<i>Nem és bevándorlás éve</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Összesen	110 277	100.0%
Férfi:	54 029	48.9 %
1995 és 2000 márciusa között	5 472	4.9 %
1990 és 1994 között	3 340	3.0 %
1985 és 1989 között	4 510	4.0 %
1980 és 1984 között	3 640	3.3 %
1975 és 1979 között	2 621	2.3 %
1970 és 1974 között	3 046	2.7 %
1965 és 1969 között	3 507	3.1 %
1965 előtt	27 893	25.2 %
Nő:	56 248	51.0 %
1995 és 2000 márciusa között	6 428	5.8 %
1990 és 1994 között	4 102	3.7 %
1985 és 1989 között	4 599	4.1 %
1980 és 1984 között	3 193	2.9 %
1975 és 1979 között	2 324	2.1 %
1970 és 1974 között	3 062	2.7 %
1965 és 1969 között	4 114	3.7 %
1965 előtt	28 426	25.7 %

Forrás: U.S. Bureau of the Census, Census 2000 Summary File 4

A külföldi születésű magyar származású személyek bevándorlási régiók szerinti osztályozása az Európában született személyek fölényét mutatja (5.8 táblázat). 90,4 százalékuk (mintegy 99.797 fő) Európában született.

5.8. táblázat. A külföldön született magyar származású/etnikai eredetű népesség születési régiók és bevándorlás éve szerint 2000-ben

Születési régió és bevándorlás éve	Szám szerint	Százalék
Európa	99 797	100.0 %
1990 és 2000 márciusa között	16 584	16.6 %
1980 és 1989 között	14 292	14.3 %
1980 előtt	68 921	69.1 %
Ázsia	1 414	100.0 %
1990 és 2000 márciusa között	289	20.4 %
1980 és 1989 között	258	18.2 %
1980 előtt	867	61.3 %
Afrika	220	100.0 %
1990 és 2000 márciusa között	34	15.5 %
1980 és 1989 között	41	18.6 %
1980 előtt	145	65.9 %
Óceánia	372	100.0 %
1990 és 2000 márciusa között	143	38.4 %
1980 és 1989 között	72	19.4 %
1980 előtt	157	42.2 %
Latin Amerika	2 733	100.0 %
1990 és 2000 márciusa között	592	21.7 %
1980 és 1989 között	530	19.4 %
1980 előtt	1 611	58.9 %
Észak Amerika	5 741	100.0 %
1990 és 2000 márciusa között	1 700	29.6 %
1980 és 1989 között	749	13.0 %
1980 előtt	3 292	57.3 %

Forrás: U.S. Bureau of the Census, Census 2000 Summary File 4

A magyar származásúak 88.3 százaléka otthon, családi környezetben csak az angol nyelvet használja (5.9 és 5.10. táblázat). Számuk csupán kevéssel tér el az Egyesült Államokban születettek számától, feltételezhetjük tehát, hogy a két népesség lefedi egymást. Amennyiben ez a feltételezésünk helytálló, akkor a nyelvhasználattal kapcsolatosan egy nagyon fontos tendencia érvényesülését tapasztalhatjuk. A nemzedékek egymásutániségével párhuzamosan lezajlik a domináns angol nyelvi környezethez történő alkalmazkodás. Mindezek alapján feltételezhetjük az anyanyelvi törésvonal létét a szülők és a fiatalabb nemzedékek között.

Az otthon környezetben magyarul beszélőket a „minden más nyelv” kategória alatt találjuk. Ez utóbbiak a népesség 7,7 százalékát alkotják. 68,8 százalékuk „nagyon jól beszél” az angol nyelvet.

5.9. táblázat. A magyar származású/etnikai eredetű öt év feletti népesség az otthon beszélt nyelv szerint 2000-ben

	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Öt év feletti népesség	1 332 106	100.0%
Csak az angol nyelvet beszél	1 175 743	88.3%
Az angoltól eltérő nyelvet beszél	156 363	11.7%
Spanyol	17 214	100.0%
„Nagyon jól” beszél az angol nyelvet	13 062	75.9%
„Jól” beszél az angol nyelvet	2 178	12.7%
„Nem jól” beszél az angol nyelvet	1 895	11.0%
„Egyáltalán nem” beszél az angol nyelvet	79	0.5%
Más indoeurópai nyelvek	35 050	100.0%
„Nagyon jól” beszél az angol nyelvet	25 185	71.9%
„Jól” beszél az angol nyelvet	6 112	17.4%
„Nem jól” beszél az angol nyelvet	3 378	9.6%
„Egyáltalán nem” beszél az angol nyelvet	375	1.1%
Ázsiai és csendes-óceán szigetek nyelvek	1 391	100.0%
„Nagyon jól” beszél az angol nyelvet	1 203	86.5%
„Jól” beszél az angol nyelvet	96	6.9%
„Nem jól” beszél az angol nyelvet	90	6.5%
„Egyáltalán nem” beszél az angol nyelvet	2	0.1%
Minden más nyelv	102 708	100.0%
„Nagyon jól” beszél az angol nyelvet	70 657	68.8%
„Jól” beszél az angol nyelvet	23 793	23.2%
„Nem jól” beszél az angol nyelvet	7 373	7.2%
„Egyáltalán nem” beszél az angol nyelvet	889	0.9%

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Summary File 4, Matrices PCT38, PCT40, PCT41, PCT42.

5.10. táblázat. Az angol nyelvtudás (*ability to speak english*) a magyar származású/etnikai eredetű népesség körében 2000-ben

<i>Angol nyelvtudás</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Öt év feletti népesség	1 332 106	100.0%
Angoltól eltérő nyelvet beszél	156 363	11.7%
5 és 17 év közötti	15 882	1.2%
18 és 64 év közötti	95 370	7.2%
65 év feletti	45 111	3.4%
„Nagyon jól” szintnél gyengébben beszél az angol nyelvet	46 256	3.5%
5 és 17 év közötti	4 155	0.3%
18 és 64 év közötti	24 856	1.9%
65 év feletti	17 245	1.3%
Angol nyelvtudás a háztartásban		
Nyelvileg elszigetelt háztartások*	14 723	
Öt év feletti népesség a háztartásokban	1 308 880	100.0%
A nyelvileg elszigetelt háztartásokban	21 927	1.7%
5 és 17 év közötti	1 060	0.1%
18 és 64 év közötti	9 849	0.8%
65 éven felül	11 018	0.8%

* *Nyelvileg elszigetelt (linguistically isolated) az a háztartás, amelynek nincs olyan 14 év feletti tagja, aki 1) csak angol nyelven beszél vagy 2) az angoltól eltérő nyelvet beszél, és az angol nyelvet „nagyon jól” beszél. Más szavakkal, azok a háztartások, ahol a 14 év feletti háztartástagok nehézségekbe ütköznek az angol nyelven való beszéd során.*

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Summary File 4, Matrices PCT38, PCT40, PCT41, PCT42.

6.2. Magyarországon született népesség

A magyar származásúaknál jóval alacsonyabb lélekszám jellemzi a magyarországi születésű népességet. 92 ezres lélekszámuk megközelíti a magyar származású Európában születettek számát (99.797). Előregedő korszerkezetű népességről van szó, amelynek átlagéletkora meghaladja a 61 évet; 42 százaléka 62 év feletti (5.11 táblázat). Minden bizonnyal az egykori ötvenhatosok teszik ki a 60 és 84 év közöttiek jelentős részét; ez a korcsoport adja a teljes népesség több mint 43 százalékát.

Az összes háztartás 21 százalékában egyedülálló 65 év feletti idős nő vagy férfi él. Ugyancsak magas a házastárs-családból álló háztartások aránya (53,2 %) az összes háztartás között.

5.11. táblázat. Az Egyesült Államokban élő, magyarországi születésű népesség általános demográfiai jellemzői 2000-ben

<i>Demográfiai jellemzők</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Teljes népesség	92 015	100.0%
Nem és életkor		
Férfi	45 060	48.9%
Nő	46 955	51.0%
5 év alatt	340	0.3%
5 és 9 év között	550	0.6%
10 és 14 év között	685	0.7%
15 és 19 év között	1 230	1.3%
20 és 24 év között	2 705	2.9%
25 és 34 év között	7 410	8.0%
35 és 44 év között	7 340	7.9%
45 és 54 év között	15 635	16.9%
55 és 59 év között	8 190	8.9%
60 és 64 év között	10 625	11.5%
65 és 74 év között	17 910	19.4%
75 és 84 év között	12 040	13.0%
85 év felett	7 355	7.9%
Átlagéletkor (években)	61.1	
18 év felett	89 865	97.6%
Férfi	43 865	47.6%
Nő	45 995	49.9%
21 év felett	88 940	96.6%
62 év felett	44 160	47.9%
65 év felett	37 310	40.5%
Férfi	16 630	18.0%
Nő	20 680	22.4%
Háztartások típusok szerint		
Háztartások	53 595	100.0%
Családos háztartások (családok)	33 145	61.8%
18 év alatti saját gyerekekkel	7 620	14.2%
Házastárs család	28 560	53.2%
18 év alatti saját gyerekekkel	6 405	11.9%
Női háztartásfő, férj nélkül	3 230	6.0%
18 év alatti saját gyerekekkel	805	1.5%
Nem-családos háztartások	20 450	38.1%
Egyedül élő háztartásfők	18 190	33.9%
65 év feletti háztartásfők	11 275	21.0%

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulations (STP-159)

Az iskolai végzettség szerinti adatok a magyarországi születésűek esetében is magas iskolázottságról tanúskodnak (5.12. táblázat). A népesség 77 százaléka középiskolának megfelelő vagy annál magasabb végzettséggel rendelkezik.

5.12. táblázat. Az Egyesült Államokban élő, magyarországi születésű népesség fontosabb társadalmi jellemzői 2000-ben

Társadalmi jellemzők	Szám	Százalék
Iskolába járás		
3 éven felüli iskolába beiratkozott népesség	6 915	100.0%
Iskola előtti nevelés (<i>nursery school</i>)	160	2.3%
Óvoda	125	1.8%
Alapiskola (1–8 osztály)	975	14.1%
Középiskola (9–12 osztály)	1 235	17.8%
Felsőfokú intézmény	4 420	63.9%
Iskolai végzettség		
25 év feletti népesség	86 510	100.0%
Kevesebb mint 9 osztály	9 555	11.0%
9 és 12 osztály közötti, oklevél nélküli	10 280	11.8%
Középiskola (beleértve a honosított okleveleket)	20 675	23.9%
Kollégium (<i>college</i>), fokozat nélkül	15 455	17.8%
<i>Associate</i> fokozat	4 555	5.2%
<i>Bachelor</i> fokozat	11 630	13.4%
Felsőfokú végzettség	14 355	16.5%
Középiskolai vagy magasabb végzettségűek százalékban	77.0	
<i>Bachelor</i> végzettséggel rendelkezők százalékban	30.0	
Családi állapot		
15 év feletti népesség	90 440	100.0%
Nőtlen, hajadon	9 610	10.6%
Jelenleg nő, házas	55 680	61.5%
Különélő	1 175	1.3%
Megözvegyült	14 360	15.8%
Nő	11 720	12.9%
Elvált	9 620	10.6%
Nő	5 105	5.6%
Támasznyújtó nagyszülők		
18 év alatti unokával egy háztartásban élő nagyszülő	1 885	100.0%
Unokáért felelős nagyszülő	490	25.9%

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulations (STP-159)

A korszerkezeti adatoknak megfelelő képet nyújtanak a bevándorlási periódus szerint részletezett adatok is. Eszerint az 1980. előtti bevándoroltak aránya meghaladja a 70 százalékot (5.13 táblázat). A magyarországi születésű népesség 23,5 százaléka nem amerikai állampolgár; 50 százalékuk 1990 és 2000 között vándorolt be az Egyesült Államokba. Az 1990-et megelőző időszakban bevándorolt és jelenleg amerikai állampolgársággal nem rendelkezők a népesség 10 százalékát alkotják.

5.13. táblázat. Az Egyesült Államokban élő Magyarországon született népesség állampolgárság és bevándorlási periódus szerint 2000-ben

<i>Állampolgárság és bevándorlási időszak</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
Teljes népesség	92 015	100.0%
Honosított Egyesült Államokbeli állampolgárok	70 320	76.4%
1990 és 2000 között bevándoroltak	2 075	2.2%
1980 és 1989 között bevándoroltak	7 000	7.6%
1980 előtt bevándoroltak	61 245	66.5%
Nem Egyesült Államokbeli állampolgárok	21 700	23.5%
1990 és 2000 között bevándoroltak	11 970	13.0%
1980 és 1989 között bevándoroltak	4 225	4.5%
1980 előtt bevándoroltak	5 500	5.9%

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulations (STP-159)

A magyarországi származásúak otthon beszélt nyelv és angol nyelvtudás szerint részletezett adatai az angoltól eltérő otthon beszélt nyelv túlsúlyát mutatják (75,8 %). E népesség közel fele saját bevallása szerint a „nagyon jól” – nál alacsonyabb szinten beszéli az angol nyelvet (5.14 táblázat). Vissza-utalva a magyar származású népesség nyelvi jellemzőinél említett nemzedéki nyelvi törésvonalra, könnyen elképzelhető, hogy ez a belső nyelvi törésvonal alapvetően az első és a második nemzedék között jelentkezik. Amennyiben azt feltételezzük, hogy a nyelv megtartása összekapcsolódik a kontinuitással vagy az etnikai identitás újbóli kinyilvánításával, akkor a nyelvi törésvonal az asszimilációs folyamattal hozható összefüggésbe. Gillian Stevens amerikai kutató szerint a nyelvi határok, törésvonalak voltaképpen cáfolják azt a feltevést, miszerint az amerikai etnikai leszármazási csoportok homogén társadalmi entitások. A nyelvi határok az etnikai csoporton belüli nyelvi és társadalmi sokszínűségre utalás mellett belső konfliktusokat is generálhatnak pl. a különböző intézmények (kétnyelvű iskolák) fenntartásával kapcsolatban.⁴⁶

⁴⁶ Stevens, Gillian.: Nativity, Inter-marriage, and Mother-Tongue Shift. *AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW* 1985. 82.

5.14. táblázat. Az Egyesült Államokban élő Magyarországon született népesség otthon beszélt nyelv és angol nyelvtudás szerint 2000-ben

<i>Otthon beszélt nyelv és angol nyelvtudás</i>	<i>Szám szerint</i>	<i>Százalék</i>
5 év feletti népesség	91 680	100.0 %
Csak angol nyelv	22 165	24.1 %
Az angoltól eltérő nyelv	69 515	75.8 %
A „nagyon jól” szintnél gyengébben az angol nyelvet	29 135	31.7 %
Spanyol	735	0.8 %
A „nagyon jól” szintnél gyengébben beszéli az angol nyelvet	335	0.3 %
Más indoeurópai nyelvek	9 300	10.1 %
A „nagyon jól” szintnél gyengébben beszéli az angol nyelvet	3 880	4.2 %
Ázsiai és más csendes-óceán szigetek nyelvek	100	0.1 %
A „nagyon jól” szintnél gyengébben beszéli az angol nyelvet	40	

Forrás: U.S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulations (STP-159)

6.3. Otthon magyarul is beszélő 5 éven felüli népesség

Kevesebb információval rendelkezünk az otthon, családi körben magyarul is beszélő népességről.⁴⁷ Az 5.15 táblázat adatai szerint számuk 117 ezer főre tehető; e lélekszám 1980 óta közel 40 százalékos csökkenést mutat. Mindez megerősítheti a nemzedékek mentén tapasztalható anyanyelvi törésvonallal kapcsolatos feltevéseinket.

5.15. táblázat: Az otthon magyarul is beszélő 5 éven felüli személyek száma 1980 és 2000 között

<i>1980</i>	<i>1990</i>	<i>2000</i>	<i>Különbség 1980–1990</i>		<i>Különbség 1990–2000</i>	
			<i>szám szerint</i>	<i>%</i>	<i>szám szerint</i>	<i>%</i>
178 995	147 902	117 975	- 31 090	- 17.3	- 29 929	- 20.2

Forrás: U. S. Census Bureau, Census 2000 Special Tabulation 224; Fejős 1988: 192.

⁴⁷ A magyarul beszélő népesség saját számításokra épülő egyéb adatait lásd a kötet *Mellékletében* (IPUMS adatok). (szerk. megj.)

7. Az „ancestry” adatok megbízhatósága

Az amerikai népszámlálások származás/etnikai eredet adatait számos kritika éri a kutatók részéről.⁴⁸ Az alábbiakban a kritikák alapjául szolgáló tudományos eredmények ismertetésére törekszem. Két kutatás eredményeit tárgyalom részletesen. Elsőként a népszámlálási adatok minőségének megállapítása céljából végrehajtott *Census 2000 Content Reinterview Survey*-nek a származás/etnikai eredet adatokra vonatkozó eredményeit ismertetem. Ezt követően összefoglalom Reynolds Farley amerikai szociológusnak az 1980. évi „ancestry” adatokkal kapcsolatos vizsgálatának eredményeit. A két kutatás eredményeinek ismerete tovább árnyalhatja az adatokról kialakult eddigi véleményünket.

7.1. A *Census 2000 Content Reinterview Survey* eredményei

A népszámlálásokat követő CRS vizsgálat alapvetően a népszámlálási adatok statisztikai megbízhatóságának a megállapítására törekszik. A vizsgálat lényege, hogy a népszámlálást követően egy adott mintában szereplő személyek esetében megismétlik a népszámlálásban használt kérdőív kitöltését, majd azt követően mérik a népszámlálás és a CRS vizsgálat során kapott válaszok közötti eltéréseket. A vizsgálat alapvetően a mérési módszer megbízhatóságának megállapítására irányul, vagyis arra, hogy egy adott kérdés milyen mértékben eredményez azonos válaszokat különböző időpontokban.

A *Census 2000 Content Reinterview Survey* is a mérés megismétlésének módszerét (*test-retest method*) használta. A 2000. évi népszámlálás hosszú formájú kérdőívét kézhez kapó háztartások közül véletlenszerű mintát vettek és a népszámlálás kérdőívének kitöltését megismételték. A válaszok varianciájának mérését a következetlenségi vagy inkonzisztencia-mutató jelzi, amely méri a válaszadásokban tapasztalható következetességet. Minél magasabb a mutató értéke, annál problematikusabb az adott népszámlálási kérdés válaszainak értelmezése. A Census Bureau munkatársai a 20-nál kisebb értéket a válaszadási variancia alacsony vagy jó szintjeként szemlélik; 20 és 50 közötti értéket közepes varianciaként – mérsékeltlen problematikusnak; míg az 50 feletti értéket magas varianciaként – nagyon problematikusként tartják számon. A származás kérdésre adott válaszok esetében a 2000. évi vizsgá-

⁴⁸ Magyar viszonylatban mindenekelőtt Fejős Zoltán vizsgálatait emeljük ki. Fejős nevéhez fűződik többek között az 1980. évi népszámlálás származás adatainak kritikai ismertetése: Fejős (1988) 200–204. Kritikája legfontosabb elemeinek összefoglalását megtaláljuk Fejős (2002) 146–148.

lat közepes következtelenséget mért mind a teljes népesség (30,7), mind pedig a fehér népesség körében (37,3). A magyarok származásra utaló adatok inkonzisztencia szintje (23,4) ugyancsak a mérsékelten problematikusak közé sorolhatók.⁴⁹

7.2. A származásra/etnikai eredetre vonatkozó adatok jellemzői

Reynolds Farley önálló tanulmány keretében vizsgálta, hogy az „ancestry” kérdés milyen mértékben méri az etnicitást (Farley 1991). Az 1980. évi ancestry adatokat összehasonlítva az 1979-es *Current Population Survey* és az 1986-os *National Content Test*-tel (az 1990-es népszámlálást megelőző kérdőíves vizsgálat) Farley valójában megkérdőjelezte az „ancestry” kérdés használhatóságát. Arra a következtetésre jutott, hogy nagyon erős következtelenség tapasztalható néhány európai csoport számára 1979-ben, 1980-ban és 1986-ban. 25 % – 30 %-os változásokat talált az angolok, oroszok és franciák esetében. A meglehetősen rövid időintervallumon belüli széles eltérések Farley-t arra a következtetésre vezették, hogy az ancestry adatok értelmezése nagy óvatosságot igényel, különösen abban az esetben, ha azokból egy adott csoport nagyságára próbálunk következtetni.

Farley beszámol két vizsgálatról (1979. évi *Current Population Survey* és az 1980. évi népszámlálást követő *Content Reinterview Study*), amelyek adatainak felhasználása során vizsgálni lehetett a származás információk és más demográfiai jellemzők (szülők születési helye, nyelvhasználat) közötti kapcsolatot. Az 1979. évi CPS során mintegy 100 000 egyén esetében rögzítették a válaszadó, illetve szülei születési helyére vonatkozó információkon kívül, az anyanyelvre és a családi körben az angol nyelven kívül beszélt nyelvvvel kapcsolatos adatokat. Ezek az információk lehetővé tették annak vizsgálatát, hogy mely nemzetek és nyelvek állnak közel a származással kapcsolatos válaszokhoz. A válaszok feldolgozása során Farley szerint három alapvető tendencia bontakozott ki.

- Egyrészt élesen elkülönültek azok a csoportok, amelyek az 1968-as bevándorlási törvény után érkeztek az Egyesült Államokba (ázsiai indiánok, kínaiak, kolumbiaiak, vietnámiak, fülöp-szigetekiek, irániak,

---

⁴⁹ U. S. Census Bureau: *Census 2000 Content Reinterview Survey: Accuracy of Data for Selected Population and Housing Characteristics as Measured by Reinterview*, U. S. Census Bureau. Washington, DC. 2003. A 2000. évi Content Reinterview Survey inkonzisztencia becsléseit összefoglaló táblázatot lásd a *Függelékben (5.18 táblázat)*.

jamaicaiak stb.). Mintegy négyötödük esetében a szülők születési helye megegyezett a bevallott felmenőkkel, jelentős részük a származásával megegyező nyelvet beszél.

- A második jól elkülöníthető csoportot az 1880 és az első világháború között bevándorolt személyek leszármazottai jelentették. Ezek a személyek származási helyként Kelet- és Dél-Kelet-Európa államait jelölték meg (cseh, magyar, olasz, litván, lengyel, román, ukrán); 5 és 10 százalék közülük ezekben az országokban született, egynegyedük-egy-harmaduk szülei ezekben az országokban született, és kb. ugyanennyien jelölték meg anyanyelvként a fent említett országok nyelvét. Ezek a személyek a második nagy bevándorlási hullám idős túlélői illetve azok gyerekei. Reynolds Farley szerint egy olyan csoportról van szó, amely gyorsan öregedik és eltűnik a következő két évtizedben.⁵⁰
- A harmadik csoport azokat foglalta magába, akik a polgárháborús időszak előtti bevándorlással összefüggésbe hozható származást (holland, francia, német, ír, norvég vagy skót) jelöltek meg. Közülük nagyon kevesen születtek külföldön, szülei sem az Egyesült Államokon kívül születtek, és általában kis százalékuk beszéli a származás szerinti ország nyelvét.

Az 1980. évi népszámlálást követő CRS során, a népszámlálási adatok minőségének megállapítása céljából, 13800 háztartást kérdeztek meg. A kérdezőbiztosok a népszámlálási kérdések megisméltése helyett a szülők, nagyszülők és azokat megelőző nemzedékek születési helyére vonatkozó információkat gyűjtötték. Amennyiben a válaszadó azt állította, hogy minden felmenője az Egyesült Államokban született, akkor rákérdeztek, hogy mi volt a származása a legelső ősnek, aki az országba érkezett. Az adatok elemzése során Reynolds Farley drámai nemzedéki különbségeket talált. Az első és második nemzedékhez tartozó, Egyesült Államokban élő személyek 90%-ának a származása megegyezett a saját és szülei születési helyével. Két kivétel létezett csupán: a franciák fele és az angolok egyharmada azt nyilatkozta, hogy nincs felmenője a fent említett államokban.

A harmadik és negyedik nemzedék esetében a válaszadók felénél kevesebbe választott egy olyan származási országot, amely megegyezne a saját felmenőivel, származásával. Többségük azt állította, hogy az összes fel-

⁵⁰ Farley, Reynolds: The New Census Questions About Ancestry: What Did It Tell Us? *DEMOGRAPHY* 1991. 423.

menője az Államokban született, és ők nem ismerik azt a sajátos országot, amelyből a bevándorló ősei származtak.⁵¹

Láthatjuk tehát, hogy a származás/etnikai eredet kérdésre adott válaszok a legkövetkezetesebbek azon személyek esetében, akiknek az ősei nemrég vándoroltak be az Egyesült Államokba, és a legkövetkezetlenebbek azon személyek esetében, akiknek az ősei még a polgárháború előtt vándoroltak az Államokba – angolok, hollandok, németek és más észak-európai csoportok. Ezek az eredmények úgy tűnik, hogy leírják az etnikai válaszokban a nemzedékek mentén történő változást, amelyet a nyelvhasználat esetében is sikerült tetten érünk.

8. Az etnikai válaszok jellemzőit magyarázó társadalmi folyamatok

Az európai származású egyének etnikai származási adatait jellemző bizonytalanság háttérében a kutatók a 20. században – de főként a második világháborút követő időszakban – lezajlott asszimilációt azonosítják. Az „amerikaiak piszkos kis titkaként” („*America's dirty little secret*”)⁵² is emlegetett asszimilációt Alba és Nee voltaképpen azoknak a hosszú távú folyamatoknak az eredményeként szemlélik, amelyek fokozatosan lemorzszolták az etnikai különbségek fennmaradását biztosító társadalmi alapokat. Mindenekelőtt csökkentek azok a kulturális különbségek, amelyek az etnikai hovatartozás jelzőiként és az etnikai szolidaritás megerősítőiként szolgáltak. Fokozatosan kiegyenlítődtek a lehetőségek olyan társadalmi javak megszerzésében, mint az iskolai oklevelek és jövedelmező állások, miközben az etnicitás elveszítette kapcsolódását specifikus gazdasági szegmensekhez. Lakóhely változtatás történt a városközponti etnikai negyedekből az etnikailag kevert külvárosokba és városi negyedekbe. És végül, elfogadottá vált az etnikai vonalak közötti relatív könnyed társadalmi érintkezés, amely végső soron az etnikai vegyes házasságok és kevert leszármazások magas arányát eredményezte (Alba & Nee 2003: 70–71). Jóllehet az etnicitás ma jelen van még a harmadik és negyedik nemzedékek életében is, annak jelentése és kifejeződése jelentős mértékben átalakult. A jelenlegi helyzetet – Alba és Nee kifejezésével élve – az „etnicitás alkonya” („*the twilight of ethnicity*”) kifejezés

---

⁵¹ Farley i.m. 424.

⁵² Massey, S. Douglas.: *Revenge of The Chicago School. CONTEMPORARY SOCIOLOGY* 2004. 33(4):408–10.

jellemzi a leginkább, amelyben az etnicitás kifejeződése szimbolikus opció, ahelyett, hogy az endogámia, szegregáció és gazdasági peremhelyzet által meghatározott társadalmi kategória lenne.

Richard Alba és Victor Nee véleménye szerint az amerikai fehérbőrű népesség etnikai identitása tartalmaz néhány közös pontot, amelyek egyértelműen alátámasztják e csoportok sikeres asszimilációját.⁵³ A közös pontok közül a szerzők elsőként az alakíthatóságot (*malleability*) hangsúlyozzák, vagyis, hogy a legtöbb egyén számára az etnikai identitás fontossága és intenzitása, sőt még annak meghatározása is helyzetről-helyzetre változhat (*situationally specific*).⁵⁴ Az etnikai identitás képlékenységének hátterében minden bizonnyal szerepet játszhat az a tényező, hogy az egyéneket néha több nemzedéknyi távolság választja el a bevándorló őseiktől, ami rendkívül összetetté és bonyolulttá teheti a leszármazási csoport kiválasztását. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a többségük esetében nem beszélhetünk erős társadalmi kényszerekről azzal kapcsolatban, hogy mely csoportokkal azonosulnak, hiszen etnikai eredetük a külső szemlélő számára nem egyértelmű. Egyaránt megtalálhatók közöttük, akik mélyen és gyakran megélik etnikai identitásukat, és olyanok is, akik annak nagyon kevés jelentőséget tulajdonítanak. Többségük azonban valahol e két szélsőség között helyezkedik el, közepes fontosságot tulajdonítva etnikai identitásuknak. E többség számára az etnikai identitás kinyilvánítása családi eseményekhez, családtagokkal együtt töltött ünnepekhez köthető.

Második közös pont az amerikai fehérek etnikai identitásában Alba és Nee szerint, hogy az etnikai identitás a mindennapi tapasztalatok során rendszerint csak nagyon enyhe formában jut kifejeződésre, pl. nemzeti jellegű ételek fogyasztásában. A nemzeti jellegű ételek fogyasztása egyrészt a magánszférához köthető tapasztalat, amely nem ad lehetőséget arra, hogy más személyek ezzel kapcsolatosan negatív véleményt kinyilváníthassanak, ugyanakkor pedig etnikailag nem kizáró jellegű, vagyis megosztható más etnikai származással rendelkező személlyel is.

Harmadik közös pontként Alba és Nee a fehér etnikai identitás „privatizációját” jelöli meg. Mivel a legtöbb fehérbőrű egyén számára az etnikai identitás és a családnál tágabb etnikus társadalmi struktúra közötti kapcsolat

⁵³ Alba, Richard D. – Victor Nee: *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Mass. Harvard University Press, Cambridge, 2003. 96–97.

⁵⁴ Az etnikai identitás szituatív meghatározottságára, illetve az etnikai szervezeti életben való részvétellel összefüggő jellegzetességeire a kötet *Összegzésében* még visszatérünk. (*szerk. megj.*)

elveszett, esetükben előtérbe kerül az etnicitás személyes vagy családi jelentése. Jellemző rájuk, hogy nem vállalják a tagságot az etnikai alapú szervezetekben, jóllehet az ezekhez történő önkéntes csatlakozás nem kívánna jelentősebb erőfeszítést. Közülük nagyon kevesen aggódnak gyerekeik etnikai identitás-választásával kapcsolatban, az etnikai elköteleződést végső soron gyerekeik személyes döntésének tekintik.

9. Összegzés

Az a mód, ahogyan mérjük az etnicitást, jól tükrözi az adatgyűjtésünkben meglévő korlátokat és elméleti feltevéseinket – állítja Calvin Goldscheider.⁵⁵ Érdemes ezt a kijelentést elemzésünk általános tanulságaként elfogadni.

Láthattuk, hogy a 2000. évi amerikai népszámlálás származás/etnikai eredet kérdése nem tudja különválasztani egy adott csoporttal mélyen azonosulókat azoktól, akik a népszámlálások alkalmával csupán esetlegesen választanak a családi emlékezetben megőrzött leszármazások közül.

Néhány kutató azt állítja, hogy az etnikai önazonosság és az etnikai/nemzeti származás különválasztása jobb mérést eredményezne. Ez különálló kérdéseket foglalna magába a társadalom fontosabb etnikai csoportjaival kapcsolatos elsődleges identitásra, illetve az egyén felmenőire vagy őseire vonatkozóan. A kérdések megfogalmazása a következőképpen hangzana: 1) „A felsorolt csoportok közül melyiket tekinti Ön elsődleges identitásához legközelebb állónak?”⁵⁶ és 2) Szüleire, nagyszüleire és felmenőire gondolva, milyen nemzetiségek vagy etnikai csoportok szerepelnek az Ön családjá történetében?”⁵⁷

Az etnicitásra közvetett módon utaló – az egyén születési helyét tudakoló – kérdés segítségével csupán az első nemzedék beazonosítása lehetséges. Számos kutató véleménye szerint hiba volt a szülők születési helyére vonat-

---

⁵⁵ Goldscheider, Calvin: Ethnic Categorization in Censuses: Comparative Observations from Israel, Canada, and the United States.” In: Kertzer D. I. and Arel, D. (eds.): *Census and Identity: The Politics of Race, Ethnicity and Language in National Censuses*. Cambridge University Press. Cambridge, 2002. 85.

⁵⁶ „Among the groups listed which do you consider the one closest to your primary identity?”

⁵⁷ „Thinking about your parents your grandparents and your ancestors, what nationalities or ethnic groups are represented in your family history?” Lásd még: Hirschman, Charles: How to Measure Ethnicity: An Immodest Proposal, In: *Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality. Proceedings of the Joint Canada-United States Conference on the Measurement of Ethnicity April 1–3, 1992*. U. S. Government Printing Office, Washington, DC., 1993. 547–558.

kozó kérdése elhagyása.⁵⁸ A magyar származás és az otthon beszélt nyelvre vonatkozó információk összevetése is a nemzedékek mentén történő etnikai dinamikákra hívják fel a figyelmet.

A fehér népesség etnikai adatainak kétértelműsége, a válaszokban tapasztalható következetlenség mögött azonban látnunk kell, hogy ezeknek a válaszoknak van némi realitásuk. Az adatok komplexitása ugyanis abból is fakadhat, hogy az egyének többsége több, különböző etnikumhoz tartozó felmenővel rendelkezik, és a sajátos társadalmi kontextusok befolyásolják, hogy egy adott időpontban melyik származást tartja fontosnak.

Mindezen korlátok ellenére a meglévő adatok feldolgozásai új ismeretekkel és új szempontokkal gazdagíthatják az Egyesült Államokban élő magyarokkal kapcsolatos eddigi tudásunk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Alba, Richard D.: *Ethnic Identity: The Transformation of White America*. Yale University Press., New Haven, 1990.
- Alba, Richard D. – Victor Nee: *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration*. Mass. Harvard University Press, Cambridge, 2003.
- Alonso, William – Starr, Paul (eds.): *The Politics of Numbers*. Russell Sage Foundation, New York, 1987.
- Anderson, Margo J.: *Who Counts? The Politics of Census-Taking in Contemporary America*. Russell Sage Foundation, New York, 1999.
- Anderson, Margo J. – Fienberg, Stephen E.: Who Counts? The Politics of Censustaking. *SOCIETY* 1997. 37(3):19–26.
- Anderson, Margo J. – Fienberg, Stephen E.: Race and Ethnicity and the Controversy Over the US Census. *CURRENT SOCIOLOGY* 2000. 48(3):87–110.
- Boyd, Monica: *Offspring-Parent Shifts in Ancestry: Ethnic Bedrock or Ethnic Quicksand?* Florida State University: Center for the Study of Population. Working Paper, vol. WPS 1997. 97–138.
- Choldin, Harvey M.: Statistics and Politics: The „Hispanic Issue” in the 1980 Census. *DEMOGRAPHY* 1986. 23(3):403–18.

⁵⁸ Thernstrom, Stephan: Counting Heads: New Data on the Ethnic Composition of the American Population. *JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY HISTORY* 1989.20(1):107–16. Boyd, Monica: *Offspring-Parent Shifts in Ancestry: Ethnic Bedrock or Ethnic Quicksand?* Florida State University: Center for the Study of Population. Working Paper, vol. WPS 1997. 97–138.

- del Pinal, Jorge H.: *Census 2000 Testing, Experimentation, and Evaluation Program Topic Report No. 9, TR-9: Race and Ethnicity in Census 2000*. U. S. Census Bureau, Washington, DC., 2003.
- Desrosieres, Alain: *La Politique Des Grands Nombres: Histoire de la Raison Statistique*. Éditions la Découverte. Paris, 1993.
- Edmonston, Barry – Joshua Goldstein – Tamayo Juanita Lott (eds.): *Spotlight on Heterogeneity: The Federal Standards for Racial and Ethnic Classification*. National Academy Press, Washington, DC., 1996.
- Farley, Reynolds: The New Census Questions About Ancestry: What Did It Tell Us? *DEMOGRAPHY* 1991. 28(3):411–29.
- Farley, Reynolds – John Haaga (eds.) *The American People: Census 2000*. Russell Sage Foundation, New York, 2005.
- Fejős Zoltán: Magyarok az Egyesült Államokban az 1980-as Években (demográfia, társadalmi Adatok, fogalmi problémák). In: *Magyarságkutatás 1988*. A Magyarságkutató Intézet Évkönyve. Budapest. 1988. 177–216.
- Fejős Zoltán: Az etnicitás változatai: identitások a magyar diaszpórában. In: A. Gergely András (szerk.) *A nemzet antropológiája (Hofer Tamás köszöntése)*. Új Mandátum, Budapest, 2002. 145–159.
- Goldmann, Gustave: *Defining and Observing Minorities: An Objective Assessment*. Paper presented at IAOS Conference on Statistics, Development and Human Rights, 4–8 September. Montreux, Switzerland. 2000.
- Goldscheider, Calvin: Ethnic Categorization in Censuses: Comparative Observations from Israel, Canada, and the United States.” In: Kertzer D. I. and Arel, D. (eds.): *Census and Identity: The Politics of Race, Ethnicity and Language in National Censuses*. Cambridge University Press. Cambridge, 2002. 71–91.
- Hirschman, Charles: The Origins and Demise of the Concept of Race. *POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW* 2004. 30(3):385–415.
- Hirschman, Charles – Richard Alba – Reynolds Farley: The Meaning and Measurement of Race in the U.S. Census: Glimpses Into Future. *DEMOGRAPHY* 2000. 37(3):381–93.
- Hirschman, Charles: How to Measure Ethnicity: An Immodest Proposal, In: *Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality. Proceedings of the Joint Canada-United States Conference on the Measurement of Ethnicity April 1–3, 1992*. U. S. Government Printing Office, Washington, DC., 1993. 547–558.
- Huseby-Darvas, Éva V.: *Hungarians in Michigan*. East Lansing: Michigan State University Press. 2003.
- Kertzer, David I. – Arel, Dominique (eds.) *Census and Identity: The Politics of Race, Ethnicity, and Language in National Census*. Cambridge University Press, Cambridge, UK – New York, 2002.
- Kertzer, David I. – Arel, Dominique: Censuses, Identity Formation, and the Struggle for Political Power. In: Kertzer, David I. – Arel, Dominique (eds.) *Census and Identity: The Politics of Race, Ethnicity, and Language in National Census*. Cambridge University Press, Cambridge, UK – New York, 2002. 1–42.

- Lieberson, Stanley – Mary C. Waters: *From Many Strands: Ethnic and Racial Groups in Contemporary America*. Russell Sage Foundation, New York, 1988.
- Lieberson, Stanley – Mary C. Waters: The Ethnic Responses of Whites: What Causes Their Instability and Inconsistency? *SOCIAL FORCES* 1993. 72(2):421–50.
- Maier, Mark H.: *The Data Game. Controversies in Social Science Statistics*. M. E. Sharpe Inc., New York, 1991.
- Massey, S. Douglas.: Revenge of The Chicago School. *CONTEMPORARY SOCIOLOGY* 2004. 33(4):408–10.
- McKenney, Nampeo – Bennett, Claudette – Roderick Harrison – del Pinal, Jorge: Evaluating Racial and Ethnic Reporting in the 1990 Census. In: *Proceedings of the Section on Survey Research Methods*. American Statistical Association. 1993. 66–74.
- Nagy Károly: Hány Magyar él az Egyesült Államokban a XX. század végén. In: Nagy Károly – Papp László (szerk.) *A magyar nyelv és kultúra megtartása az Amerikai Egyesült Államokban 1997.: A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia*. Budapest, 1998. 26–33.
- Nagy Károly: Magyar népesedési tendenciák az Egyesült Államokban. *VALÓSÁG* 2005/12. 122–123.
- Nobles, Melissa: Racial Categorization and Censuses. In: Kertzer, David I. – Arel, Dominique (eds.) *Census and Identity: The Politics of Race, Ethnicity, and Language in National Census*. Cambridge University Press, Cambridge, UK – New York, 2002. 43–70.
- OMB: *Statistical Policy Directive 15, Race and Ethnic Standards for Federal Statistics and Administrative Reporting*. Office of Management and Budget, 1977.
- OMB: *Revisions to the Standards for the Classification of Federal Data on Race and Ethnicity*. Office of Management and Budget, 1997.
- Prewitt, Kenneth: The US Decennial Census: Political Questions, Scientific Answers. *POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW* 2000. 26(1):1–16.
- Prewitt, Kenneth – Thomas A. Jones.: Census 2000: An Overview. *ICPSR Bulletin* 2001. 21(3, Spring):1–7.
- Skerry, Peter.: *Counting on the Census? Race, Group Identity, and the Evasion of the Politics*. The Brookings Institution., Washington D. C. 2000.
- Snipp, Matthew C.: Racial Measurement in the American Census: Past Practices and Implications for the Future. *ANNUAL REVIEW OF SOCIOLOGY* 2003. 29. 563–88.
- Stevens, Gillian.: Nativity, Intermarriage, and Mother-Tongue Shift. *AMERICAN SOCIOLOGICAL REVIEW* 1985. 50(1, February):74–83.
- Stevens, Gillian.: A Century of U. S. Censuses and the Language Characteristics of Immigrants. *DEMOGRAPHY* 1999. 36(3):387–97.
- Thernstrom, Abigail M. – Stephan Thernstrom (eds.) *Beyond the Color Line: New Perspectives on Race and Ethnicity in America*. Hoover Institution Press, Stanford, California, 2002.

- Thernstrom, Stephan: Counting Heads: New Data on the Ethnic Composition of the American Population. *JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY HISTORY* 1989.20(1):107–16.
- Thernstrom, Stephan: American Ethnic Statistics. In: Horowitz, D. L. – Noiriel, G. (eds.) *Immigrants in Two Democracies: French and American Experience*.: New York University Press, New York and London, 1992. 80–111.
- Thernstrom, Stephan.: The Demography of Racial and Ethnic Groups. In: Thernstrom, Abigail M. – Stephan Thernstrom (eds.) *Beyond the Color Line: New Perspectives on Race and Ethnicity in America*. Hoover Institution Press, Stanford, California, 2002. 13–36.
- U. S. Census Bureau. *Plans and Rules for Taking the Census*. U.S. Census Bureau. Washington, DC.,1999. (<http://www.census.gov/dmd/www/plnsruls.html> 2007. június 3.)
- U. S. Census Bureau: *Census 2000 Operational Plan*. U. S. Census Bureau. Washington, DC. 2000
- U. S. Census Bureau: *Census 2000 Summary File 3*. U. S. Census Bureau. Washington, DC. 2002.
- U. S. Census Bureau: *Census 2000 Content Reinterview Survey: Accuracy of Data for Selected Population and Housing Characteristics as Measured by Reinterview*, U. S. Census Bureau. Washington, DC. 2003.
- Waters, Mary C.: *Ethnic Options: Choosing Identities in America*. University of California Press. Berkeley 1990.
- Waters, Mary C.: The Social Construction of Race and Ethnicity: Some Example from Demography. In: Denton, N. A. – Tolnay, S. E.: *American Diversity: A Demographic Challenge for the Twenty-First Century*. State University of New York, Albany, 2002. 25–49.

FÜGGELÉK

16. táblázat. Az Egyesült Államok népszámlálásaiban használt faji kategóriák 1790–2000

1790	Szabad fehér férfiak; szabad fehér nők; összes többi szabad személy; rabszolgák
1800	Szabad fehér férfiak; szabad fehér nők; összes többi szabad személy, kivéve a nem adózó indiánok; rabszolgák
1810	Szabad fehér férfiak; szabad fehér nők; összes többi szabad személy, kivéve a nem adózó indiánok; rabszolgák
1820	Szabad fehér férfiak; szabad fehér nők; szabad színesbőrű személyek (értve ezalatt minden szabad személyt, kivéve a nem adózó indiánokat); rabszolgák
1830	Szabad fehér személyek; szabad színesbőrű személyek; rabszolgák
1840	Szabad fehér személyek; szabad színesbőrű személyek; rabszolgák
1850*	Fekete; mulatt
1860**	Fekete; mulatt; (indián)
1870	Fehér; fekete; mulatt; kínai; indián
1880	Fehér; fekete; mulatt; kínai; indián
1890	Fehér; fekete; mulatt; negyedvérű, nyolcadvérű; kínai; japán; indián
1900	Fehér; fekete; kínai; japán; indián
1910	Fehér; fekete; mulatt; kínai; japán; indián; más (+ kitölteni)
1920	Fehér; fekete; mulatt; kínai; japán; fülöp-szigeteki; hindu; koreai; más (+ kitölteni)
1930	Fehér; néger; mexikói; indián; kínai; japán; fülöp-szigeteki; hindu; koreai; (más fajok, teljesen kiejteni)
1940	Fehér; néger; indián; kínai; japán; fülöp-szigeteki; hindu; koreai; (más fajok, teljesen kiejteni)
1950	Fehér; néger; indián; japán; kínai; fülöp-szigeteki; (más faj – kiejteni)
1960	Fehér; néger; amerikai indián; japán; kínai; fülöp-szigeteki; hawaii; részben hawaii; aleut-eszkimó; stb.
1970	Fehér; néger vagy fekete; indián (amerikai); japán; kínai; fülöp-szigeteki; hawaii; koreai; más (kitölteni)
1980	Fehér; néger vagy fekete; japán; kínai; fülöp-szigeteki; koreai; vietnámi; indián (amerikai); ázsiai indián; hawaii; guamo-szigeteki; szamoa-szigeteki; eszkimó; aleut; más (feltüntetni)
1990	Fehér; fekete vagy néger; indián (amerikai); eszkimó; aleut; kínai; fülöp-szigeteki; hawaii; koreai; vietnámi; japán; ázsiai indián; szamoa-szigeteki; guamo-szigeteki; más csendes-óceáni-szigeteki; más faj

2000 Fehér; fekete, afrikai amerikai vagy néger; amerikai indián vagy alaszka-i bennszülött (kitölteni); ázsiai indián; kínai; fülöp-szigeteki; japán; koreai; vietnámi; más ázsiai (kitölteni); hawaii bennszülött; guamo-szigeteki vagy chamorro; szamoa-szigeteki; más csendes-óceáni-szigeteki (kitölteni); más faj (kitölteni)

Forrás: Nobles 2002: 67.

* 1850-ben és 1860-ban a szabad személyeket a „szabad lakosok” táblába; a rabszolgákat a „rabszolga lakosok” táblába rögzítették.

** Jóllehet az „indián” kategória nem szerepelt a népszámlálási kérdőívben, az utasítás a következőket tartalmazta: „indián” – a nem adózó indiánokat nem kell megszámolni. Azokat az indián családok kell megszámolni, akik lemondtak a törzsi szabályokról, és akik az állami vagy területi jog értelmében állampolgári jogaikat gyakorolják.

5.17. táblázat. Nyelvhasználati kapcsolatos kérdések az amerikai népszámlálásokban, és a közölt táblák jellemzői

<i>Faj és születés/szülők szerint részletezett népszámlálási táblák</i>	
<i>Nyelvhasználati kapcsolatos kérdések és a megkérdezett sokaság</i>	
Angol nyelvismeret	
1890	Teljes népesség. Fehér: külföldi, az országban született szülők leszármazottja, külföldi származású szülők leszármazottja.
1900	Teljes népesség. Teljes színes bőrű népesség (fekete, kínai, japán és civilizált indiánok). Fehér: külföldi, külföldi szülők leszármazottja.
1910	Teljes népesség. A népesség kínai, japán és indián elemei. Fehér: csak külföldön születettek.*
1920	Teljes népesség. Feketék, indiánok, kínaiak, japánok és minden más színes bőrű. Fehér: csak külföldön születettek.
1930	Külföldön született népesség. Feketék, indiánok, kínaiak, japánok: származás szerint. Minden más (beleértve a fülöp-szigeteki, hindu, hawaii, maláj, szamoai, szíami és maori-szigeteki népességeket).
1940–1970	Nincs. Csak külföldön született fehérek, feketék, mexikóiak, indiánok, kínaiak, japánok és minden más népesség.
1980–2000	Azok a személyek, akik az otthonukban nem angol nyelven beszélnek. Teljes népesség és a külföldön születettek.
Anyanyelv	
1910	Külföldön született népesség. Fehér: csak külföldön születettek.**
1920	Külföldön született népesség. Fehér: csak külföldön születettek.**
1930	Külföldön született népesség. Fehér (mexikóiakat beleértve): csak külföldön születettek.
1940	A mintában szereplő 10 éven felüli népesség. Fehér: külföldön születettek, külföldi vagy vegyes származású szülők leszármazottja, külföldön született szülők leszármazottja.
1950	Nincs.

<i>Faj és születés/szülők szerint részletezett népszámlálási táblák</i>	
<i>Nyelvhasználattal kapcsolatos kérdések és a megkérdezett sokaság</i>	
1960	Az anyanyelv: Minden faj: csak a külföldön született népesség.
1970	Az anyanyelv: Minden faj: külföldön született, külföldi származású szülők leszármazottja, vegyes származású szülők leszármazottja, az országban született szülők leszármazottja.
Beszélt nyelv	
1890	Angolul nem beszélő személyek. Nincs.
1900	Nincs.
1910	Angolul nem beszélő személyek. Nincs.
1920–1970	Nincs.
1980–2000	Azok a személyek, akik az otthonukban nem angol nyelven beszélnek. Különböző összesítések.

* Az országban született fehér népességre vonatkozóan csak néhány állam vonatkozásában vannak elérhető táblák.

** A külföldi vagy vegyes származású szülők leszármazottjainak anyanyelve a választadó külföldi származású szüleinek anyanyelvére vonatkozik.

Forrás: Stevens 1999: 388.

18. táblázat. A 2000. évi Content Reinterview Survey származással/etnikai eredettel adatok következetlenségi (inkonzisztencia) becslései néhány népcsoport esetében

Népszámlálási kategóriák	2000. évi CRS		
	Következetlenségi index		Következetlenségi szint*
	Becslés	90 %-os konf. intervallum	
Osztrák	32.7	20.3 – 52.7	K
Belga	18.1	9.3 – 35.4	A
Kanadai	55.9	39.6 – 79.0	M
Cseh	22.2	15.6 – 31.5	K
Dán	24.0	15.3 – 37.7	K
Holland	21.0	15.9 – 27.8	K
Angol	51.2	47.6 – 55.1	M
Finn	13.1	6.7 – 25.6	A
Francia (kivéve a baszk származást)	48.5	41.4 – 56.8	K
Kanadai francia	55.5	45.7 – 67.5	M
Német	21.6	19.9 – 23.4	K
Görög	7.3	3.7 – 14.2	A
Magyar	23.4	15.6 – 35.1	K
Ír	31.8	29.0 – 34.9	K
Íráni	20.7	10.1 – 42.4	K
Olasz	9.0	7.4 – 10.9	A
Libanoni	18.5	9.2 – 36.9	A
Litván	23.9	14.1 – 40.3	K
Norvég	14.3	10.8 – 19.0	A
Lengyel	12.0	9.5 – 15.1	A
Portugál	18.9	11.9 – 30.0	A
Pennsylvániai német	70.6	47.3 – 100.0	M
Román	n.a.	n.a.	U
Orosz	29.0	22.7 – 37.0	K
Írországi skót	50.9	43.6 – 59.4	M
Skót	45.7	38.3 – 54.6	K
Szlovák	36.4	24.1 – 54.8	K
Subsaharai afrikai	66.4	56.3 – 78.2	M
Svéd	24.7	19.2 – 31.9	K
Svájci	19.1	7.7 – 47.1	A
Ukrán	13.9	8.2 – 23.4	A
Egyesült Államokbeli v. amerikai	70.0	66.9 – 73.4	M
Walesi	43.6	28.8 – 66.0	K
Yugoszláv	17.5	10.4 – 29.6	A
Fehér népesség	37.3	36.2 – 38.4	K
Összesen	30.7	29.9 – 31.6	K

* *Következetlenségi szint:* A – alacsony; K – közepes; M – magas.

Forrás: U. S. Census Bureau 2003 Appendices, Table C.29.

A SZÁRMAZÁS (“ANCESTRY”) KÉRDÉS AZ 1980., 1990. ÉS 2000. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁSI KÉRDŐÍVEKBEN

A. A származás-kérdés 1980-ban (19,3 %-os minta)

14. Mi ennek a személynek a származása? Amennyiben bizonytalan a származás-kérdéssel kapcsolatban, olvassa el a tájékoztatót. (Például: afro-amerikai, angol, francia, német, hondurasi, magyar, ír, olasz, jamaicai, koreai, libanoni, mexikói, nigériai, lengyel, ukrán, venezuelai stb.)

B. Tájékoztató az 1980. évi származás-kérdéssel kapcsolatban.

14. Jelölje meg azt a csoportot, amellyel a személy azonosul. A felmenők/származás (vagy eredet vagy leszármazás) tekinthetjük egy nemzetiségi csoportnak, leszármazási ágának, vagy országnak, amelyben a személy vagy szülei vagy felmenői születtek az Egyesült Államokba érkezésüket megelőzően. Azok a személyek, akik egynél több származással rendelkeznek, és akik nem tudnak egy és csakis egy csoporttal azonosulni, beírhatják többes származásukat (pl. német-ír).

C. A származás-kérdés 1990-ben (16 %-os minta)

13. Mi ennek a személynek a származása vagy etnicitása? (Például: német, olasz, afro-amerikai, horvát, dominikai, ekvádori, zöld-foki-szigeteki, haiti, kanadai francia, cajun, jamaicai, korai, libanoni, mexikói, nigériai, ír, lengyel, szlovák, thaiföldi, ukrán stb.)

13. Jelölje meg a felmenő/származás csoportot. A származás a személy etnikai eredetére vagy leszármazására, „gyökerekre” vagy örökségére vonatkozik. A származás jelentheti még azt az országot, amelyben a személy, vagy szülei vagy felmenői születtek az Egyesült Államokba érkezésüket megelőzően. Mindenik személynek válaszolnia kell a kérdésre, állampolgárságtól függetlenül.

Azok a személyek, akik egynél több származással rendelkeznek, és nem tudnak azonosulni egy és csakis egy csoporttal, két származási csoportot is megjelölhetnek (pl. német-ír).

Legyen sajátos. Például, írja, hogy nyugati-indiai, ázsiai-indiai vagy amerikai indiai. Nyugati indiaiak magukba foglalják azokat a személyeket, akiknek a felmenőik Jamaica-ból, Trinidad-ból, Haiti-ból stb. érkeztek. Különböztesse meg a zöld-foki-szigetekiakat a portugáloktól, kanadai franciákat a kanadaiaktól, a dominikaiakat a dominikai-szigetekiektől.

A vallási csoportokat nem lehet a személy származásaként feltüntetni.

D. A származás-kérdés 2000-ben (17 %-os minta)

10. Mi ennek a személynek a származása vagy etnikai eredete? (Például: olasz, jamaicai, afro-amerikai, kambodzsai, zöld-foki-szigeteki, norvég, dominikai, kanadai francia, haiti, koreai, libanoni, lengyel, nigériai, mexikói, thaiföldi, ukrán stb.)

E. A 2000. évi népszámlálás tájékoztató szövegeiben használt származás meghatározás:

A felmenők/származás a személy etnikai eredetére vagy leszármazására, „gyökerekre” vagy örökségre vagy arra az országra vonatkozik, amelyben a személy, a szülei vagy a felmenői születtek az Egyesült Államokba érkezésüket megelőzően. Néhány etnikai identitás, mint pl. a „német” vagy a jamaicai” az Egyesült Államokon kívüli területhez kötődik, míg mások, mint pl. a „pennsylvaniai hollandok” vagy „cajunok” az Egyesült Államokhoz kötődnek.

A származás kérdésnek nem célja, hogy a válaszadónak egy sajátos etnikumhoz való kötődése fokát mérje. Például, az „ír” válasz kifejezheti a válaszadó teljes beágyazottságát egy „ír” közösségbe vagy csupán a néhány generációnyi távolságra levő felmenők emlékét. A személy származása nem szűkszerűen azonos a személy születési helyével, vagyis nem minden német származású személy született Németországban.